

gea

quadern de la terra

número 9 - 2002
preu 3 euros

**Objectiu:
educar per al medi ambient**

"SA
NOS
TRA"

CADA DE BALEARS

Fundació

Editorial		
La revàlida del medi ambient	3	Cultura mediambiental i compromís social
		Entrevista a Miquel Àngel Ballester, per Juanjo Sánchez
		22
Document		
Diagnòstic de l'educació ambiental a les Illes Balears	4	La nostàlgia d'un equilibri auster
Per Aina Llauger Rosselló		Entrevista a Antònia Llabrés, per Gina Garcías Sansaloni
		28
Una estratègia per conscienciar	10	Una concepció integral de l'educació ambiental
Entrevista a Albert Catalan, per Magdalena Cortès		Entrevista a Francesca Henales, per Antoni Oliver
		32
Informe		
Els mitjans de comunicació i el medi ambient: informació i desinformació a parts iguals	16	Notícies del món
Per Sebastià Verd		36
Educació Ambiental		Les Illes
Obrint camí	21	37
Entrevista a Xesca Martí, per Constanza Forteza		
		Agenda
		39

Les opinions expressades a aquesta publicació són responsabilitat exclusiva dels seus autors i no compten necessàriament amb el suport de la Fundació "SA NOSTRA", Caixa de Balears.

La Llei d'espais naturals va ser la primera passa. Ara ha arribat l'hora de gestionar-la, de fer que la protecció no sigui només prohibir, però perquè això s'entengui farà falta sensibilitzar la societat, és a dir, educar ambientalment. La creació de nous parcs naturals i la imminència dels plans territorials insulars són una conseqüència lògica d'aquesta nova realitat.

La revàlida del medi ambient

Després de Rio, després de Kioto, a l'espera de Johannesburg, ningú no dubta de la necessitat de canviar els hàbits socials respecte del medi ambient. El desenvolupament sostenible és un concepte que guia, teòricament, les polítiques de tots els països, des dels més rics fins als més pobres, però que, per això mateix, presenta enormes divergències tant en la seva planificació teòrica com en l'aplicació. Una divergència que s'explica pels interessos econòmics dels estats més poderosos, però també per la manca d'una consciència social sobre l'entorn que encara no s'ha acabat de despertar. Fins i tot a les Balears, on la sensibilitat sobre l'ecologia és posada a prova dia rere dia, encara hi ha enormes contradiccions en el comportament de la societat, la qual cosa evidencia la necessitat d'impulsar un major coneixement dels problemes mediambientals, de les seves conseqüències i de les solucions.

És evident que una societat més conscienciada serà més exigent i, així, podrà contribuir a resoldre els problemes mediambientals. Una qüestió preocupant quan d'allò que es tracta és de garantir un futur saludable no només per a les Illes Balears sinó per a tota la Terra, per a tots els habitants del planeta. Sobretot si el punt de partida, en aquest cas la societat balear, és -com es denuncià des del Fòrum per a la Sostenibilitat- manifestament insolidària, ja que rere una naturalesa que malgrat tot conserva una enorme vitalitat, hi ha un evident abús dels recursos naturals i una economia que genera emissions de CO₂ que, per ser absorbides, necessiten una superfície de bosc equivalent a cinc arxipèlags. La qüestió és que no hi ha consciència d'aquest problema. El CO₂ s'esvaeix del nostre cel i ja no ens en preocupam, quan, de fet, contribuïm a l'escalfament de la Terra i al canvi climàtic que sí que ens afecta.

Fa falta conscienciació, és a dir, educació ambiental. En aquest sentit, un grup d'experts en educació s'han agrupat per formar el Fòrum d'Educació Ambiental que elaborarà una estratègia, l'objectiu de la qual és transformar els hàbits de la població perquè adopti un comportament mediambièntalment satisfactori. Una estratègia que esdevé quelcom semblant a una revàlida per superar la gran assignatura pendent no només del sistema escolar sinó, sobretot, de la societat. Una societat que ara per ara no és en condicions de superar aquest examen. Manca informació i, sobretot, manca consciència. Fa falta una assignatura sobre el medi ambient que s'imparteixi dins i fora de les aules, per formar un col·lectiu humà capaç d'exigir a les institucions polítiques que prenguin les decisions adequades per garantir un futur ecològic.

Com podem llegir a la pàgina web del Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears, "en aquests moments, la necessitat de fer una educació a favor dels principis ecològics no és només inqüestionable, sinó una demanda prioritària si volem que el comportament i els valors de les persones es vagin transformant cap a un estil de vida sostenible, en equilibri amb el medi ambient, no considerat únicament com a escenari d'elements naturals sinó l'addició d'aspectes socials, culturals i econòmics totalment interrelacionats". El Fòrum ha nascut com una assemblea de participació col·lectiva, impulsat per la Conselleria de Medi Ambient i la Universitat de les Illes Balears, que ha de tenir com a tasca primordial generar una cultura reflexiva i activa de nous valors ètics que propiciïn una presa de consciència individual i col·lectiva per recuperar el vital equilibri ambiental. Sabedors que vivim a unes illes d'una enorme fragilitat ecològica, des de GEA no podem sinó encoratjar aquesta iniciativa i fer nostres els seus propòsits.

gea
quadern de la terra

núm. 9 - abril, 2002

Edita: Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears

C. de Can Tàpera, 5 - 07015 Palma.
Tel. 971 70 74 21 - Fax 971 70 79 50
E mail: aramis@sanostra.es

Consell Assessor:

Miquel Alenyà, Miquel Pasqual,
Andreu Ramis, Albert Catalan,
Miquel Rayó, Joan Mayol i
Bartomeu Tomàs.

Director: Sebastià Verd

Secretària de redacció:
Magdalena Mulet

Redactors i col·laboradors:

Jordi Calleja, Constanza Forteza,
Gina Garcías, Maria Ferrer, Miquel
Massutí, Antoni Oliver, Jaume
Rosselló i Juanjo Sánchez.

Redacció: Fundesba SL.

F. de Borja Moll, 10 - entresòl
Tel. 971 71 16 61.
07003-Palma.

Disseny i realització:

Eparrutx, Tel. 971 420 966

Dipòsit Legal: PM-433-1998

Preu: 3 euros

Subscripció: 9 euros
(tres números per any)

TARJA DE SUBSCRIPCIÓ

Nom i llinatges

.....

Adreça

Ciutat C/P

Tel Fax

Dades bancàries:

"SA NOSTRA" Caixa de Balears, oficina

Compte corrent/llibreta d'estalvis núm.

Per a subscripcions emplenau aquesta tarja i adregeu-la a:

Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears

C. de Can Tàpera, 5 - 07015 Palma.

Tel. 971 70 74 21 - Fax 971 70 79 50

o bé per correu electrònic, a: aramis@sanostra.es

Els tres primers números de GEA - Quadern de la Terra seran de franc, a partir de la recepció d'aquesta subscripció.

Un fòrum promogut per la Conselleria de Medi Ambient i la Universitat

El Consell de Govern va aprovar el mes de febrer passat la creació del Fòrum d'Educació de les Illes Balears, un òrgan de participació ciutadana i de caire consultiu promogut des de la Conselleria de Medi Ambient i la Universitat de les Illes Balears, una institució capdavantera en educació ambiental a tot l'Estat.

El seu objectiu, en un any que commemora el desè aniversari de la Cimera de Río, és promoure i facilitar la participació, el diàleg i la consulta de totes les persones o col·lectius implicats en l'educació ambiental. Es reunirà com a mínim una vegada a l'any, si bé es podran constituir comissions i grups de treball per a tractar temes específics.

Una de les propostes del fòrum és la redacció de l'Estratègia d'Educació Ambiental en compliment, precisament, del programa d'acció conegut com Agenda 21 de la Conferència de les Nacions Unides sobre medi ambient i desenvolupament celebrada a Río el 1992.

Prèvia a aquesta Estratègia és la diagnosi de la situació, un informe, la direcció del qual s'encarregarà a Aina Llauger, Jaume Sureda i Aina Calvo. Aina Llauger és l'autora d'aquest text que GEA-Quadern de la Terra publica a l'espai dedicat habitualment a Documents.

Diagnòstic de l'educació ambiental a les Illes Balears

Aina Llauger Rosselló

Quan s'inicia el procés d'elaboració de l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental, tots els agents implicats són ben conscients que a les Illes no es parteix de zero pel que fa a actuacions d'educació ambiental. De fet fa devers trenta anys que diverses persones, col·lectius i institucions promouen actuacions que s'emmarquen en el que arreu del món es denomina educació ambiental: itineraris de natura, campaments, publicacions, seccions als mitjans de comunicació, produccions audiovisuals, campanyes, voluntariat, equipaments, etc. La realitat de l'EA a Balears és àmplia i diversa, però també poc coneguda: no s'han fet gairebé estudis ni investigacions ni recopilacions ni existeixen bases de dades actualitzades ni fons documentals complets que aglutinin tots els recursos, programes i entitats relacionats amb l'EA.

Si l'EBEA vol marcar un punt d'inflexió en l'EA a les Illes Balears, donar un nou impuls i reorientar les actuacions per fer-les més eficients i més acords amb l'objectiu de construir una societat sostenible, és imprescindible conèixer millor de quina realitat partim, quin i com és el punt de sortida. Per aquest motiu una part de la tasca de l'EBEA ha estat l'elaboració d'un informe -Diagnòstic de l'Educació Ambiental a les Illes Balears (IDEA)-. Aquest estudi l'ha fet un equip del Departament de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears des de finals de l'any 2000 i durant l'any 2001.

L'IDEA té un camp d'estudi molt ampli, totes les Illes Balears, i molt divers, tots els programes d'educació ambiental que s'hi desenvolupen des de qualsevol marc d'acció (associacions, empreses, Administració, universitat,

mitjans de comunicació, sistema educatiu...) i amb qualsevol estratègia (escolar, interpretació, divulgació, informació, voluntariat, formació...). És per això que en alguns moments la investigació no ha pogut aprofundir en qüestions de detall, no s'han aconseguit totes les dades que se cerquen i s'han deixat alguns buits. Així i tot l'IDEA pretén haver aconseguit ser una bona fotografia de l'estat de la qüestió, una imatge amb menys resolució i detall del que es pretenia, però que, si més no, enfoca i enquadra tots els protagonistes. Els seus resultats i conclusions pretenen contribuir que l'EBEA sigui realment útil per superar les mancances de l'EA, corregir les errades i dificultats i ajuntar els esforços perquè, des del que som i el que tenim, puguem millorar l'EA que es fa a casa nostra, per, així, millorar casa nostra.

L'IDEA pretén respondre les preguntes: qui fa EA a les Illes (quines entitats, institucions, empreses)?, sobre quines qüestions (continguts)? Per a qui (quins destinataris)? Com es fa l'EA (tipus de programes, estratègies, recursos)? Altres preguntes més complexes queden sense respondre i haurien de ser objecte de futures investigacions: quin és el grau d'alfabetització ambiental dels ciutadans de les Illes? Quins resultats obtenen els programes d'EA? Quines són les estratègies, tipus de programes i recursos més adequats?

El que presentam a continuació és simplement un breu resum de les conclusions generals del diagnòstic, presentades segons una sèrie d'ítems (temes, destinataris, recursos...).

TEMES

Bona part dels programes i recursos tenen com a principals continguts un reduït nombre de temes, bàsicament l'aigua, els residus i la biodiversitat (espais naturals, flora i fauna); altres els segueixen a una certa distància: el consum, l'energia, la mar... Evidentment totes aquestes qüestions són molt importants i és necessari fer-ne programes d'EA, el que és un fet negatiu és que d'aquells temes sobre els quals els estudis de problemàtica ambiental conclouen que són els més greus hi ha molt poques intervencions d'EA (amb excepcions normalment d'algunes entitats ciutadanes): territori, urbanisme i turisme, transports i canvi climàtic. Aquests temes són més presents al que s'ha anome-

nat l'educació "informal" (mitjans de comunicació, jornades, debats...) que no als recursos més convencionals d'EA (publicacions, materials didàctics, equipaments, campanyes de comunicació), on dominen els temes esmentats de l'aigua, els residus i la biodiversitat.

PRINCIPALS PROMOTORS DE L'EA A LES ILLES

És difícil dir quin dels sis marcs d'acció en els quals s'ha estructurat l'IDEA, o quin dels seus integrants concrets, té un paper més destacat en l'EA a les Illes, ja que si, per exemple, simplement considerem actors no tendríem informació sobre els programes que arriben a més destinataris, són més efectius o desenvolupen major nombre de recursos. A més, com ja s'ha dit, en aquest estudi no s'han analitzat els resultats que aconseguixen els programes (molt sovint ni tan sols els promotors no avaluen la seva intervenció, fet que dificulta encara més l'anàlisi per tercers) ni es disposa de dades completes i comparables de destinataris (molts de promotors només fan recompte d'usuaris escolars o de grups estructurats, però no consideren l'abast d'altres intervencions). Amb el perill de cometre alguna injustícia, del present estudi es deriva que els promotors més destacats de l'EA a Balears són els següents (sense que l'ordre sigui significatiu, i sense comentar aquí les seves mancances sinó per resumir molt breument les seves principals actuacions):

- El sistema educatiu, en el seu conjunt, per la tasca contínua del professorat i l'elevat nombre d'usuaris, amb dedicació completa a l'educació. Tot i així les diferències entre uns centres i els altres i entre les actuacions de diferents professors són abismals.
- Les conselleries de Medi Ambient i d'Educació, pels programes, recursos i equipaments que gestionen, per disposar de personal específic.
- El GOB (de totes les Illes), l'entitat ciutadana amb més tradició, més implantació, per arribar a un públic molt ampli, divers i abraçar la major diversitat de temes i estratègies de tots els promotors d'EA de les Illes.
- "SA NOSTRA", entitat privada que destaca per damunt de la resta pels programes, recursos, equipaments propis, personal, nombre i diversitat de destinataris i d'iniciatives (des d'activitats escolars, equipaments, beques, revistes, col·leccions de llibres, jornades...), així com col·laboracions amb altres entitats.
- Consells insulars: els tres consells insulars desenvolupen una tasca important i creixent en matèria d'EA. El cas d'Eivissa i Formentera és més recent, però s'ha de destacar que tracten temes poc habituals com el medi marí, l'energia i la mobilitat. En el cas de Mallorca, a més del suport i finançament d'activitats d'associacions, destaca la campanya "Mallorca Recicla", per la seva implantació, diversitat de destinataris (des d'escolars a hotelers, ajuntaments, ciutadans en general, comerciants...) i qualitat de la feina. A Menorca destaca l'entitat vinculada al Consell, l'Observatori Socioambiental, així com les iniciatives que giren entorn de la Reserva de la Biosfera.
- Ajuntaments: encara que entre els ajuntaments hi ha una gran diversitat de realitats en relació a la seva tasca educativa (des dels que fan programes permanents i tenen infraestructura i personal propis, fins als que fan iniciatives puntuals o els que no en fan cap). Sens dubte els ajuntaments de les Illes, considerats en el seu conjunt, són uns dels principals promotors de programes d'EA. Destaquen els casos de Palma, Calvià, Maó, Eivissa, Alcúdia, Artà, Puigpunyent.
- Mitjans de comunicació: als mitjans de comunicació de les Illes, en general, els temes ambientals són omnipresents. Els temes urbanístics, territorials, els transports, l'aigua, els espais naturals, la contaminació són sovint els temes més destacats de la informació local. S'ha de tenir en compte, a més, que són la principal font d'informació sobre medi ambient, i a vegades l'única, per a la major part de la població.
- UIB: les seves possibilitats d'actuació són encara més àmplies, però s'ha de destacar que aquí s'imparteixi formació sobre medi ambient i educació ambiental, es realitzen investigacions (en educació ambiental, economia ambiental, política ambiental, territori, desenvolupament i medi ambient, ecologia i altres branques de la biologia, medi marí, canvi climàtic...), s'ha realitzat una ecoauditoria i s'ha iniciat l'aplicació de bones pràctiques de gestió ambiental.
- Sector turístic: encara que l'educació i la formació ambiental no s'hagi generalitzat en tot el sector, i que el volum de feina aquí sigui inferior al de les entitats comentades fins ara, per la seva rellevància a les Illes, pel seu caràcter nou i dinàmic, val la pena destacar la formació ambiental de treballadors que impulsen moltes empreses turístiques, les iniciatives de sensibilització adreçades als clients i l'aplicació de mesures de gestió ambiental en establiments turístics i en algunes empreses d'oferta complementària.

DESTINATARIS

Hi ha dos col·lectius que destaquen ben per damunt de la resta: el sistema educatiu i el que anomenam "públic en general". Al sistema educatiu s'hi adrecen, a més dels recursos propis (professorat, recursos didàctics...), una part important de les iniciatives procedents d'altres marcs d'acció, especialment l'Administració pública i les associacions, i alguns integrants del sistema socioeconòmic (empreses d'EA, caixes d'estalvi i empreses d'oci). Una part important dels equipaments i recursos tenen com a únic destinatari els escolars, i d'altres com a usuaris preferents. Al públic en general s'adrecen els programes de comunicació característics de l'Administració, les campanyes de divulgació, mobilització i participació de les associacions i també les actuacions d'algunes empreses (caixes, "grans" empreses energètiques, de gestió de residus, d'oci...), i òbviament, tota la difusió d'informació ambiental dels mitjans de comunicació.

Les actuacions per a altres col·lectius són més reduïdes: estudiants universitaris i de formació professional, sector turístic, personal de l'Administració, professionals en general, empresaris, etc. Per a alguns col·lectius que haurien de ser prioritaris existeixen poques actuacions (encara que amb interessants experiències puntuals): tot el sector de la construcció (des dels picapedrers, als aparelladors, arquitectes i empresaris), els pagesos i empresaris agrícoles, tècnics i polítics de l'Administració, periodistes...

TIPUS DE PROGRAMES I RECURSOS

Encara que anualment es realitzen i es posen en pràctica una gran diversitat de recursos i estratègies educatives, n'hi ha que destaquen en quantitat per damunt dels altres. Uns dels recursos més nombrosos són els materials didàctics escolars (quaderns, fitxes, llibrets, cartells...), i activitats escolars com els itineraris o els tallers; també les publicacions de divulgació lligades a campanyes per al gran públic (fulletons, cartells, adhesius, etc.) són abundants. En un segon terme trobaríem els equipaments (llogats a espais naturals, museus de natura, granges escola, aules de natura diverses, etc.). La seva distribució és desigual a les Illes, com es comenta a continuació. En aquesta

segona línia també trobam els cursos diversos de formació (monogràfics, genèrics, sobre EA, sobre medi en general o qüestions específiques, per al gran públic o de capacitació professional...), les jornades, seminaris, conferències, cicles i similars. També en aquest nivell es poden situar els programes d'interpretació dels espais naturals protegits (així i tot en aquests espais encara es destinen més recursos a activitats escolars). En un tercer nivell trobam la publicació de llibres, tant de divulgació com especialitzats, la utilització de la publicitat, els programes de voluntariat (encara que actualment experimenten un cert creixement), les campanyes que tenen la participació com a estratègia fonamental o les que utilitzen el contacte directe amb els ciutadans

com a recurs fonamental (porta a porta, actuacions al carrer, fires...). En darrer terme destaca la poca implantació a Balears de les agendes locals 21 i els escassos recursos audiovisuals i multimèdia existents i la manca d'un servei d'informació, documentació i atenció al públic en matèria de medi ambient.

Pel que fa als recursos econòmics, ha estat impossible en aquest estudi obtenir xifres reals i comparables, i analitzar l'evolució i les tendències. El que sí que s'ha pogut detectar és l'important increment dels recursos humans. El nombre de persones dedicades a l'EA, especialment professionalment, ha crescut de forma espectacular en pocs anys: monitors i educadors d'equipaments, empreses, institucions i associacions, tècnics en EA de diferent nivell, consultores i petites empreses, etc. Es pot parlar de la consolidació d'una professió, la d'educador ambiental, que emperò encara té molts d'aspectes per acabar de definir (perfil, formació, categoria, reconeixement social).

IMPLANTACIÓ A LES DIFERENTS ILLES

Encara que fins ara s'han exposat les conclusions de l'IDEA en relació al conjunt de les Balears, el desenvolupament de l'EA té les seves peculiaritats a cada una de les Illes:

Mallorca: aquí trobam, per raons òbvies, una major quantitat de programes i recursos d'EA, emperò també hi ha més diversitats d'actors: és l'illa amb major actuació de les administracions públiques (l'actuació de les diverses conselleries del Govern hi és més present, hi ha més ajuntaments que fan programes d'EA i el Consell també en desenvolupa), on hi ha més diversitat d'associacions que actuen (hi destaca amb molta diferència el GOB-Mallorca, emperò també n'hi ha altres com l'ABAP, Amics de la Terra, Deixalles, Fons Ferreret, associacions de veïns i d'esplai, plataformes diverses...) i més activitats del sector socioeconòmic (des de petites empreses d'EA, que gairebé no existeixen a les altres illes, actuacions de caixes d'estalvi, del sector turístic, fins a col·legis professionals i sindicats). També a Mallorca hi ha la UIB i un major nombre de mitjans de comunicació locals. Altres trets característics són una quantitat més elevada d'equipaments i espais naturals protegits. Es pot dir també, encara que amb poca diferència amb Menorca, que l'EA apareix primer a l'illa gran.

Menorca: a Menorca la implantació de l'EA és molt elevada, encara que el nombre d'actors és proporcionalment inferior, fins i tot es pot afirmar que una part important dels programes i recursos són iniciativa d'una única entitat, el GOB-Menorca, emperò en bona part en col·laboració amb una gran diversitat d'institucions: els centres educatius (arriba gairebé al cent per cent dels escolars de l'illa), els ajuntaments, el Consell, empreses i una gran diversitat d'entitats (associacions de veïns, culturals, fundacions, esportives, pescadors, etc.). En el sistema educatiu, la sensibilització del professorat és elevada; en els ajuntaments, en general, les actuacions són recents i sovint es fan en col·laboració amb altres entitats. Entorn del Consell Insular giren una sèrie d'iniciatives molt interessants: la Reserva de la Biosfera, l'Institut Menorquí d'Estudis i, especialment, l'Observatori Socioambiental, entitat única a les Balears, que compta amb el millor servei de recopilació i difusió d'informació ambiental. Per altra banda, el nombre d'equipaments és reduït (específicament d'EA només hi ha un camp d'aprenentatge, el Museu de la Natura i el Parc Natural d'es Grau, encara que es fan activitats a altres espais i instal·lacions de gestió ambiental). L'actuació del sector privat és aquí proporcionalment inferior.

Eivissa i Formentera: en aquestes illes l'EA apareix més tard i es pot afirmar que fins fa aproximadament dos anys patien un cert retard en la seva implantació. El nombre de programes, promotors, equipaments (un camp d'aprenentatge i la Reserva de Ses Salines) i recursos és encara inferior, així com la implantació en el sistema educatiu. Però en els dos darrers anys, l'EA ha avançat a una velocitat superior als anys anteriors: les administracions públiques (bàsicament el Consell i l'Ajuntament d'Eivissa) han començat a realitzar interessants programes i a col·laborar amb altres entitats; s'ha consolidat l'oferta educativa de la Reserva Natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera; hi arriben des de fa uns anys els recursos de "SA NOSTRA" i ha experimentat un important creixement la tasca d'EA de les entitats ciutadanes, especialment el GEN - GOB Eivissa, que ha constituït recentment el seu Servei d'EA, i també Amics de la Terra. Són precisament les entitats les pioneres en EA a les Pitiüses i les impulsores de la participació i mobilització ciutadanes que sí té tradició a aquestes illes. Pel que fa al sector socioeconòmic, encara pateix un cert retard.

COORDINACIÓ

Una de les principals mancances detectades a l'IDEA és la falta de coordinació entre les entitats, institucions, empreses vinculades amb l'EA. Existeixen fins i tot casos de contradiccions de missatges, desaprofitament de recursos i desconeixement mutu realment preocupants. No existeix coordinació ni tan sols en la difusió dels programes d'EA. No existeix un centre de documentació en matèria de medi ambient ni de recursos d'EA ni una centralització en la recollida ni en la difusió de la informació ambiental. És d'esperar que la recent creació del Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears pugui contribuir a millorar aquesta

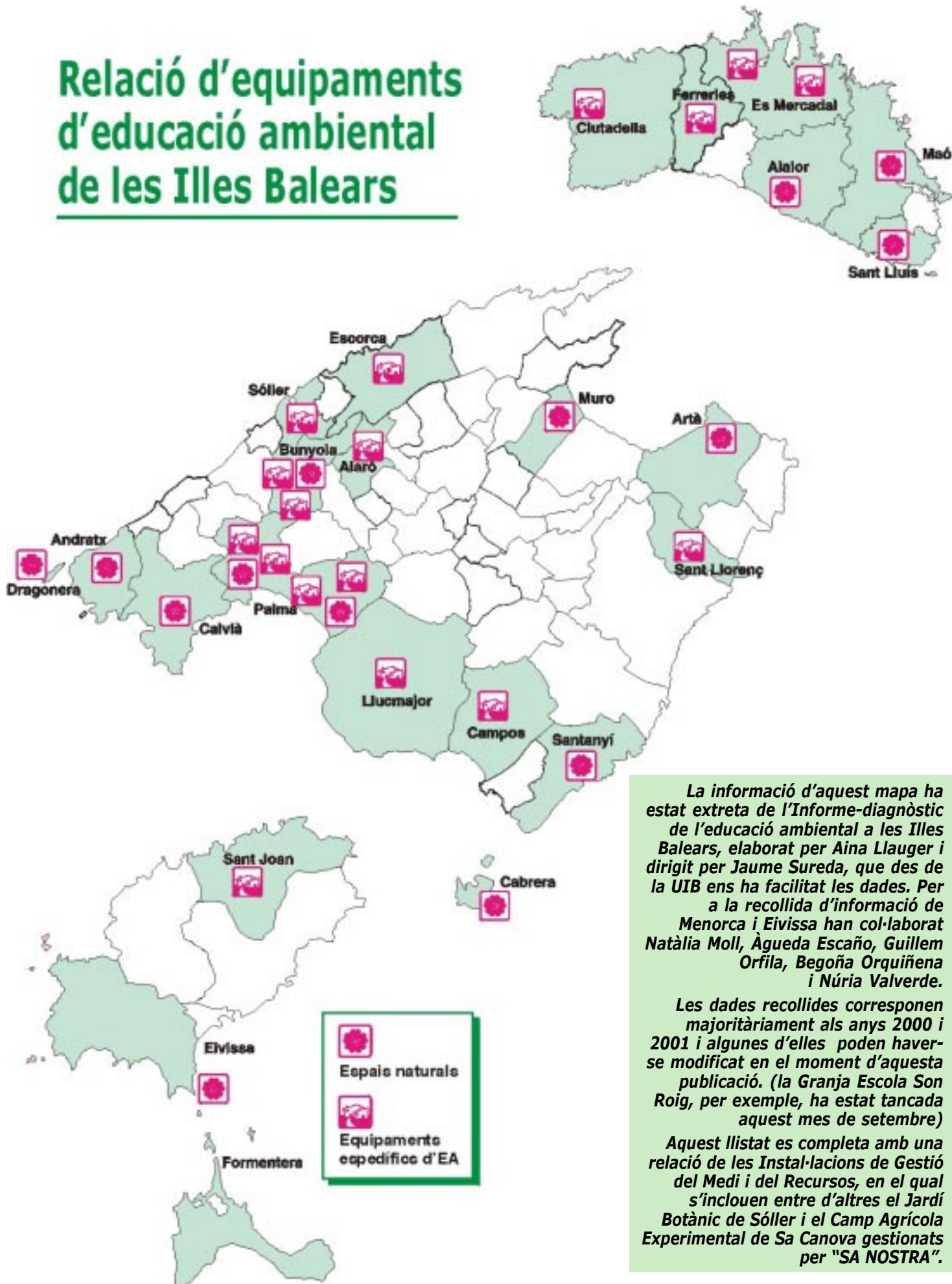
situació, encara que s'hauria de complementar amb la creació d'un centre d'informació i documentació.

Així i tot, són molt freqüents les col·laboracions i les actuacions conjuntes entre diverses entitats (campanyes, publicacions i iniciatives diverses que són fruit de l'acord entre una associació i un organisme de l'Administració, un ajuntament i un consell, una empresa amb l'Administració, un mitjà de comunicació i una entitat, etc.).

ALTRES CONCLUSIONS DE CARÀCTER GENERAL

- Sovint es realitzen actuacions d'EA (una publicació, un material didàctic, una activitat puntual) que no responen a programes complets, planificats, estructurats, vinculats a intervencions de gestió, de conservació del medi o de resolució de conflictes socioambientals específics. Hi manca sovint una visió a llarg termini, així com d'una anàlisi i una avaluació de les intervencions realitzades; l'avaluació encara és una matèria pendent.
- Proliferen moltes d'iniciatives que s'anomenen d'educació ambiental i que no compleixen els requisits mínims. Existeix una mancança d'homologació i de garanties de qualitat dels programes o equipaments.
- L'educació ambiental està poc integrada en la política ambiental i en la gestió ambiental, no considerada normalment com a instrument social de gestió ambiental, poques vegades apareix així considerada als plans, lleis, etc., especialment per part de l'Administració i les empreses. És més freqüent que els programes d'educació ambiental es desenvolupen *a posteriori* d'una intervenció política o d'una decisió de gestió (plans residus, aprovació parcs...), que no que s'integri l'educació ambiental en el procés complet de planificació.
- L'EA s'entén més com a procés de divulgació de coneixement i de promoció de comportaments concrets que no com a estratègia per aconseguir la participació i la implicació social en la gestió adequada del medi.
- Es dona poc suport, a la investigació en matèria d'educació ambiental.

Relació d'equipaments d'educació ambiental de les Illes Balears

La informació d'aquest mapa ha estat extreta de l'Informe-diagnòstic de l'educació ambiental a les Illes Balears, elaborat per Aina Llauger i dirigit per Jaume Sureda, que des de la UIB ens ha facilitat les dades. Per a la recollida d'informació de Menorca i Eivissa han col·laborat Natàlia Moll, Àgueda Escaño, Guillem Orfila, Begoña Orquiñena i Núria Valverde.

Les dades recollides corresponen majoritàriament als anys 2000 i 2001 i algunes d'elles poden haver-se modificat en el moment d'aquesta publicació. (la Granja Escola Son Roig, per exemple, ha estat tancada aquest mes de setembre)

Aquest llistat es completa amb una relació de les Instal·lacions de Gestió del Medi i del Recursos, en el qual s'inclouen entre d'altres el Jardí Botànic de Sóller i el Camp Agrícola Experimental de Sa Canova gestionats per "SA NOSTRA".

ESPAIS NATURALS

Tipus	Nom	Propietari	Gestor EA	Localització	Destinatari
Parc Nacional	PN de Cabrera	Ministeri de Defensa	Ministeri de Medi Ambient	Arxipèlag de Cabrera	Escolars. Tot públic
Reserva Nat.	RN de Ses Salines d'Eivissa i Formentera		Ministeri de Medi Ambient	Eivissa i Formentera	Escolar. Tot públic
Parc Natural	PN de S'Albufera de Mallorca	Privat - públic	Conselleria de Medi Ambient	Muro, Mallorca	Escolar. Tot públic
Parc Natural	PN de Sa Dragonera	Consell Insular de Mallorca	Consell Insular de Mallorca. Amics dels Parcs	Andratx, Mallorca	Escolar. Tot públic
Parc Natural	PN de Mondragó	Públic - privat	Conselleria de Medi Ambient	Santanyí, Mallorca	Escolar. Tot públic
Parc Natural	PN de s'Albufera des Grau	Públic - privat	Conselleria de Medi Ambient	Maó, Menorca	Escolar. Tot públic
Parc Natural	Serra de Llevant	Privat. Finca pública d'Aubarca i Es Verger	GOB-Mallorca Conselleria MA-ABAP	Artà, Mallorca	Escolar. Voluntaris Tot públic
Reserva priv.	La Trapa	GOB	GOB-Mallorca	Andratx, Mallorca	Escolar. Tot públic
Altres espais	Es Carnatge	Públic	Ajuntament de Palma	Palma, Mallorca	Escolar
Altres espais	Bellver	Públic	Ajuntament de Palma	Palma, Mallorca	Escolar
Altres espais	La Comuna de Bunyola	Públic	Ajuntament de Palma	Bunyola, Mallorca	Escolar
Altres espais	Rafalet Vell	Privat	GOB-Menorca	St. Lluís, Menorca	Escolar
Altres espais	Son Bou	Domini públic	GOB-Menorca	Alaior, Menorca	Escolar

EQUIPAMENTS ESPECÍFICS D'EA

Tipus	Nom	Propietari	Gestor EA	Localització	Destinatari
Camps d'Aprenentatge	CP Son Ferriol	Conselleria d'Educació i Cultura	Conselleria d'Educació i Cultura	Palma, Mallorca	Escolar
Camps d'Aprenentatge	CP Es Palmer	Conselleria d'Educació i Cultura	Conselleria d'Educació i Cultura	Campos, Mallorca	Escolar
Camps d'Aprenentatge	CP Orient	Conselleria d'Educació i Cultura	Conselleria d'Educació i Cultura	Bunyola, Mallorca	Escolar
Camps d'Aprenentatge	CP Es Pinaret	Conselleria d'Educació i Cultura	Conselleria d'Educació i Cultura	Ciutadella, Menorca	Escolar
Camps d'Aprenentatge	CP Sa Cala	Conselleria d'Educació i Cultura	Conselleria d'Educació i Cultura	Sant Joan, Eivissa	Escolar
Granja Escola	Granja Escola Son Roig (tancada 9-01)	Estudi 6	Estudi 6 (Ajuntament de Palma)	Calvià, Mallorca	Escolar. Temps lliure
Granja Escola	Granja Escola Jovent	Soc. Coop. Ltda. Jovent	Soc. Coop. Ltda. Jovent (Ajuntament de Palma, XIB)	Palma, Mallorca	Escolar. Temps lliure
Granja Escola	Granja Escola Ses Sitges			St. Llorenç, Mallorca	Escolar. Temps lliure
Aula de Natura	Aula de La Mar	CN S'Arenal	Conselleria de Medi Ambient	Llucmajor, Mallorca	Escolar
Aula de Natura	Aula de La Mar	Conselleria de Medi Ambient	Conselleria de Medi Ambient	Fornells, (Es Mercadal) Menorca	Escolar
Aula de Natura	Aula Interactiva de l'Aire	AENA	UIB	Palma, Mallorca	Escolar
Aula de Natura	Aula d'Estudia Urbans	Ajuntament de Palma	Ajuntament de Palma	Palma, Mallorca	Escolar
Aula de Natura	Centre d'Interpretació de Ca s'Amitger	Conselleria de Medi Ambient	Conselleria de Medi Ambient	Escorca, Mallorca	Escolar. Tot públic
Aula de Natura	Escola del Medi de Can Tàpera	Sa Nostra	Sa Nostra - Entorn	Palma, Mallorca	Escolar. Formació
Aula de Natura	S'Olivaret	Ajuntament d'Alaró	Fundació Esplai	Alaró, Mallorca	Escolar. Temps lliure
Aula de Natura	Binicanella	Bisbat de Mallorca	Fundació Esplai	Bunyola, Mallorca	Escolar. Temps lliure
Aula mòbil	Aula Mòbil de Formació Ambiental	Conselleria de Medi Ambient	Conselleria de Medi Ambient	Itinerant	Escolar. Tot públic (fires)
Museu	Museu Balear de Ciències Naturals	Associació MBCN	Associació MBCN	Sóller, Mallorca	Escolar. Tots públics
Museu	Museu de la Natura	Ajuntament de Ferreries	GOB-Menorca	Ferreries, Menorca	Escolar. Tots públics
Ecomuseu	Ecomuseu de Cavalleria	Privat	Privat	Es Mercadal, Menorca	Tot públic. Turiste

"El camí cap a la sostenibilitat és un procés que ningú no coneix. És un procés obert, un horitzó al qual no es pot arribar mai però cap on es pot avançar contínuament. Cada país i cada col·lectivitat ha de trobar el seu camí, i com que no existeix cap expert que ens digui per on hem d'anar, el descobriment d'això és un descobriment de tota la ciutadania. La participació en processos de debat públic és el que realment pot generar idees, solucions, marcar vies per avançar cap a la societat sostenible".

El 15 de desembre de l'any 2000 tengué lloc la presentació del Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears. S'encetava així el procés de participació pública per a l'elaboració de l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental, l'eina que permetrà conèixer les necessitats en la formació ambiental dels ciutadans de les Balears i proposar com desenvolupar l'educació ambiental necessària, és a dir, l'educació per a una societat sostenible. Impulsat per la Direcció General de Mobilitat i Educació Ambiental de la Conselleria de Medi Ambient i la UIB, amb la col·laboració de la Conselleria

Una estratègia per conscienciar

Magdalena Cortès

d'Educació, "SA NOSTRA" i d'altres entitats, el procés d'elaboració de l'Estratègia es caracteritza per la participació de tots els sectors de la societat balear a través del Fòrum. És previst que el maig del 2002 es presenti i s'aprovi la versió definitiva de l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental. També es pot participar al Fòrum virtual a la web <http://mediamweb.uib.es/ciberforum/intex.htm>

-Vostè és un dels membres de l'equip redactor de l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental (EBEA). Què suposarà aquesta estratègia?

-L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental vol representar un instrument per desenvolupar iniciatives que facin que l'educació ambiental a les Balears sigui una acció més intensa i més eficaç i, per tant, que sigui més coordinada, millor dotada de recursos, que seleccioni millor els objectius prioritaris i els col·lectius que requereixen més atenció.

Nosaltres entenem l'Estratègia com un instrument de participació pública, com una possibilitat perquè les persones donin a conèixer quines són les seves necessitats i iniciatives a aquest camp. L'EBEA és també un document obert que es revisarà constantment a mesura que els problemes i les necessitats es modifiquin. A nosaltres ens agrada dir que no és l'estratègia d'un Govern sinó una estratègia de govern, és a dir, una estratègia dels ciutadans i al servei dels ciutadans; que sigui quin sigui el poder polític que hi hagi, aquest instrument sigui vàlid.

-Quin ha estat el procés d'elaboració d'aquesta estratègia?

-L'Estratègia comença a posar-se en marxa l'any 2000, fruit d'una iniciativa de Salvador Miralles, el director general de Mobilitat i Educació Ambiental de la Conselleria de Medi Ambient. Se'ns proposa aquesta iniciativa i es constitueix un grup de coordinació del qual en formam part Miquel Catany, Miquel Rayó, Aina Llauger i jo mateix. A partir d'aquí organitzam aquest procés d'elaboració on hi ha tres components fonamentals: informatiu, participatiu i tècnic.

L'EBEA intenta proposar accions que han d'estar fonamentades en el coneixement de la realitat, per això l'element informatiu fonamental el constitueix el diagnòstic de la situació ambiental a les Balears. Hi ha un equip que ha realitzat un estudi de la realitat de l'educació ambiental en els distints àmbits de les Balears i ha intentat establir quins elements afavoreixen l'educació ambiental a cada sector i quins l'obstaculitzen.

El segon element és el de la participació. Nosaltres hem cregut que l'estratègia havia de fer-se a través d'un procés de discussió pública i per això es va convocar el Fòrum d'Educació Ambiental de les Illes Balears. Aquest fòrum està constituït per representants d'institucions, entitats,

empreses i, fins i tot, persones individuals. El nombre de participants és d'entre 150 i 200 persones. A part d'aquestes reunions del Fòrum, s'ha fet una vintena de reunions sectorials, al marc de l'educació, l'hostaleria, el periodisme, etc.

Tota aquesta informació generada per l'element informatiu i per la via de la participació és analitzada i treballada per un equip tècnic. Constitueixen l'element tècnic deu redactors, incloent-hi els quatre coordinadors, que són els que recullen tota la informació i l'elaboren. A més hi ha catorze lectors, que són persones expertes de les Balears i de fora de les Illes. Quan ja tenim un primer esborrany de l'Estratègia, justament aquí és on som ara, aquests lectors fan una revisió crítica per detectar-hi mancances, errades, contradiccions.

Tot aquest treball és complex perquè els processos de participació són lents i aquí a les Balears són particularment difícils. No som una societat molt participativa i malgrat tot, hem tengut la sorpresa que en algunes d'aquestes reunions la participació ha estat important. Hem descobert que hi ha més gent de la que sospitam que té preocupacions mediambientals i les tradueix en accions formatives.

-Quin sectors han participat més en el procés d'elaboració? Hi ha hagut sorpreses?

-Aquí, a les Balears, els processos de participació ciutadana funcionen difícilment, tot i així crec que els temes ambientals són els que han aconseguit mobilitzar més la gent. El procés de participació a l'Estratègia és irregular.

La participació a la primera reunió del Fòrum va ser molt important, a la segona no tant... Per exemple, el sector educatiu ha participat prou bé, és el que té més tradició en aquest camp, i la Conselleria d'Educació ha donat un gran suport. Em va sorprendre la participació del sector de l'hostaleria, va ser una reunió important on hi havia professionals de molts de perfils. També hem descobert que en el món empresarial en general es fan moltes coses; encara que la motivació pot ser molt variada (per imatge, per estalviar costos, per consciència...) hi ha moltes empreses preocupades pel tema mediambiental. Els periodistes són un sector al qual és difícil arribar, per l'índole de la seva feina, però amb el Sindicat de Periodistes vàrem tenir una reunió molt valuosa. Amb els educadors ambientals la reunió va ser molt nombrosa; en canvi, la de ciutadania en general va tenir una assistència bastant escassa.

-Què destacaria del contingut d'aquest primer esborrany?

-Resultaria llarg d'explicar. L'estructura de l'Estratègia inclou, a part del diagnòstic, uns principis bàsics i uns objectius generals, però el nucli de l'Estratègia són les propostes d'acció. Nosaltres hem dividit la societat en sis marcs d'acció: les administracions, l'àmbit socioeconòmic, la ciutadania, el sistema educatiu, la universitat i els mitjans de comunicació. Per a cada marc d'acció, i a través d'aquest procés de discussió, s'han recollit uns objectius, i per a cada un dels objectius es proposen les accions necessàries. En aquests moments hi ha establerts prop de 80 objectius, i per desenvolupar-los es proposen devers 450 accions. Les estratègies que es proposen tenen a veure amb l'educació

"A les Balears, els processos de participació ciutadana funcionen difícilment, tot i així crec que els temes ambientals són els que han aconseguit mobilitzar més la gent".

Albert Catalan Fernández va néixer a Queralbs, Girona, l'any 1949. És llicenciat en ciències biològiques per la Universitat de Barcelona. Des del 1976 viu a Esporles. Ha exercit la docència a distints nivells educatius i a diversos centres de Catalunya i Mallorca des del 1972. Va ser soci fundador i primer president de la Societat Balear d'Educació Ambiental (SBEA) de l'any 1985 al 1987. Del 1986 al 1990 va ser director electe del Centre de Professors de Palma. És autor o coautor de llibres com *Didàctica de la Natura a les Balears i Ecologia del bosc*, entre d'altres, així com d'articles i materials didàctics relacionats amb l'educació ambiental. Sobre aquest tema també ha fet ponències a congressos, ha impartit cursos i coordinat grups de treball. Actualment és catedràtic de biologia i geologia d'educació secundària a l'IES Guillem Sagrera de Palma, i professor associat de la UIB. Des de l'any 2000 forma part de l'equip coordinador i de l'equip de redacció de l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental.

ambiental bàsica, la que hauria d'arribar a tota la població; després hi ha propostes relacionades amb la formació de professionals; propostes que tenen a veure amb la informació i la comunicació; d'altres relacionades amb l'organització i la gestió d'organismes i institucions com, per exemple, la universitat. També hi ha propostes relacionades amb l'avaluació, la investigació de les percepcions de les persones o de determinats col·lectius sobre la realitat.

-Quin és el vostre objectiu més immediat?

-L'objectiu a curt termini seria rematar aquesta fase per tenir ja un element de referència, aconseguir que el Fòrum fos un fòrum viu i establir una dinàmica que permetés que, una vegada que tinguem el document de referència, les propostes es duiguin a la pràctica. Podria semblar que no es fa educació ambiental fins que no hi hagi una estratègia i no és així. No, aquí a les Balears fa molts d'anys que es fa educació ambiental.

"Tenim capacitat tecnològica i econòmica per fer moltíssimes coses, però ens hem de plantejar si això és positiu per al medi ambient, si és just socialment, si utilitza d'una forma irreversible un bé que no podem recuperar, si la necessitat d'enriquir-se d'una persona ha de passar per damunt de l'interès col·lectiu. Una societat educada ambientalment també és una societat que coneix l'origen i la destinació de les coses".

L'educació ambiental és un procés en marxa, i l'Estratègia el que proposa és potenciar-la i coordinar-la, perquè l'acció sigui més generalitzada i més útil.

-Quins elements són necessaris perquè l'Estratègia es pugui posar en marxa?

-Un, que el Fòrum, una vegada constituït formalment, es dediqui a impulsar-la a través de diferents accions com la convocatòria de gent, la promoció del debat, activitats de difusió...

També, des de les institucions hi hauria d'haver un acord general en relació a l'Estratègia. Seria molt necessària la coordinació dels diferents nivells de l'Administració per donar suport a l'educació ambiental. Això es pot fer també des de la universitat i des de l'empresa.

Un altre aspecte important seria establir una mena de centre de recursos per a la sostenibilitat que tingués el suport de les institucions i que des d'allà es facilités informació a tot aquell ciutadà que la demanés; un centre subministrador d'informació que també promogués activitats d'educació ambiental seria una via d'execució de les propostes que hi ha a l'Estratègia. Aquesta iniciativa no és nova, a Barcelona, per exemple, existeix un centre de recursos d'aquest tipus.

EDUCAR L'INDIVIDU I LA COL·LECTIVITAT

-Quins canvis ha patit el concepte d'educació ambiental? Quan sorgí aquesta preocupació?

-L'educació ambiental va començar a finals dels anys seixanta principis dels setanta, aquí amb unes peculiaritats especials perquè encara érem a les darreries de la dictadura, però ja hi havia una preocupació mediambiental encara que minoritària. L'educació ambiental inicialment s'adreça

al medi escolar i està relacionada sobretot amb el món de la natura. A mesura que ha passat el temps l'educació ambiental ha canviat en molts d'aspectes, i jo en destacaria com a mínim dos: un, que hem passat de la preocupació per la naturalesa a la preocupació pel medi ambient, i quan dic medi ambient parl d'un conjunt en el qual la humanitat està integrada; per exemple, no té sentit parlar de la conservació de la naturalesa si no ens preocupam al mateix temps de la solució de la pobresa. Per tant, els problemes no són problemes ambientals sinó que són problemes socioambientals. Ha canviat també en el sentit que ja no s'adreça únicament al medi escolar. La idea, que ara veim una mica ingènua, era que si educàvem els escolars, els ciutadans del futur estarien educats, això no és veritat. En primer lloc, segurament no podem esperar tant de temps, en segon lloc, l'educació ambiental a l'escola és insuficient i encara minoritària. Però malgrat que a l'escola es puguin transmetre determinats continguts, quan les persones deixen el món escolar i s'integren al món de les relacions sociolaborals i econòmiques es veuen més condicionades pels seus interessos que per unes idees que la realitat els impedeix exercitar. A més a més, les idees dominants que es transmeten a través dels mitjans de comunicació i de la publicitat ofereixen contramodels: el triomf identificat amb la possessió de la major riquesa possible, l'individualisme, etc.

Si ajuntam la idea que medi ambient és tot i que la solució dels problemes no pot venir de l'educació ambiental bàsica a l'escola, sorgeix la idea de la complicitat: si volem caminar cap a la sostenibilitat, és necessari que tothom incorpori aquesta preocupació mediambiental. I aquest, jo diria que és el punt d'inflexió, i això es produeix sobretot a partir de la Conferència de Río, el 1992. Si el que volem és fer arribar aquesta preocupació a tots els sectors de la població, hem de posar-nos d'acord. L'elaboració d'estratègies és una de les formes que es proposà a Río dins l'Agenda 21.

Podríem dir que la comunitat de Balears, en aquest moment, forma part del grup capdavanter en aquests temes, encara que no és la primera: a l'Estat espanyol hi ha d'altres comunitats que ja han elaborat l'estratègia, com Navarra, Castella-Lleó o Galícia, o que ho fan ara, com Catalunya o Andalusia. Nosaltres hem estat en contacte amb ells i ens hem intercanviat informació.

-Es pot educar els ciutadans adults?

-Els adults no només es poden educar sinó que és necessari educar-los. De fet totes les persones ens autoeducam al llarg de la nostra vida perquè ens hem d'adaptar a noves necessitats i realitats. Fins i tot les primeres definicions que es varen donar d'educació ambiental parlen sempre d'un procés permanent adreçat a l'individu i a la col·lectivitat. Cal demanar-se per què en educació ambiental la gent no s'autoeduca com ho fa en altres coses? En gran mesura, per l'índole de la problemàtica ambiental, que resulta opaca i difícil de percebre per la gent. La vida de la majoria de la gent es desenvolupa a les ciutats i la majoria de la gent no veu la globalitat del procés d'utilització de recursos, de producció de residus i els impactes que provoca el seu mode de vida. A causa d'aquest distanciament entre d'altres raons, és necessari iniciar processos d'educació que sensibilitzin les persones sobre aquesta realitat i que proporcionin els coneixements, les capacitats i la voluntat d'actuar per posar límits a aquests problemes.

-Com seria una societat mediambientalment educada?

-Jo diria que és una societat que coneix els límits, que sap que no tot el que es pot fer s'ha de fer. Nosaltres ara tenim capacitat tecnològica i econòmica per fer moltíssimes de coses, però ens hem de plantejar si això és positiu per al medi ambient, si és just socialment, si s'utilitza d'una forma irreversible un bé que no podrem recuperar, si la necessitat d'enriquir-se d'una persona ha de passar per damunt de l'interès col·lectiu... Una societat educada ambientalment també és una societat que coneix l'origen i la destinació de les coses, que sap d'on ve allò que utilitza i on va a parar allò que ha deixat d'utilitzar, és una societat preocupada pels altres, que té la consciència que els recursos han d'estar repartits d'una forma proporcionada a les necessitats de les persones; per tant, una persona educada ambientalment és també una persona solidària. Així mateix seria una societat participativa, els problemes ambientals no es poden solucionar si no hi ha democràcia, però perquè la democràcia funcioni s'ha de participar.

"A LES BALEARS ENS MANCA COMPROMÍS I PARTICIPACIÓ CIUTADANA "

-Pensau que, ara mateix, a la nostra comunitat hi ha un grau de consciència suficient en relació als temes mediambientals?

-La ciutadania ha augmentat considerablement el seu grau de preocupació i de sensibilitat per aquests temes. Una de les dificultats que presenten els problemes ambientals és que són processos opacs i molt lents on es fa difícil copsar tot el conjunt del problema des del seu origen fins als seus efectes actuals i futurs. La gent s'adona que la qualitat de vida s'ha deteriorat considerablement i la sensibilitat es desenvolupa. En aquesta presa de consciència, a més, és just recordar la feina que ha fet molta de gent des de fa molts anys, com és el cas del GOB. Aquest grau de consciència és suficient? Jo diria que no ho és encara i, a més, és una consciència massa difosa, no es manifesta amb la suficient força perquè pesi a bastament a l'hora de prendre decisions. En aquest sentit, jo tenc la sensació que el poder polític es mou en un terreny una mica inestable.

Al Govern actual jo crec que existeix una considerable sensibilitat ambiental, però segurament són excessivament sensibles a la pressió que s'exerceix des de determinats sectors que tenen una gran força per fer públiques les seves opinions, encara que són minoritaris en relació al conjunt de la població.

-Quin pensau que és el principal obstacle per aconseguir a les Balears una societat mediambientalment educada?

-Hi ha més d'un obstacle, jo he parlat d'aquesta manca de teixit social, falta més societat civil, més organització, més participació ciutadana. Ens caldria també disposar d'una

informació més consistent sobre els problemes mediambientals, i aquí hauríem de parlar del paper que juguen els mitjans de comunicació, perquè la major part de l'educació ambiental que rep la majoria de la gent és a través dels mitjans de comunicació. Dissortadament la informació que es rep a través dels mitjans de comunicació és una informació massa pressionada pel sensacionalisme i l'oportunitat, i això fa que de vegades la informació ambiental no sigui el que ha de ser. Seria important reflexionar sobre el paper dels mitjans de comunicació en el sentit de veure com es podria millorar la qualitat i quantitat d'informació ambiental.

Els obstacles són, sobretot, aquests. De tota manera, no existeix prou participació social però tampoc no interessa gaire que existeixi aquesta opinió pública conscienciada,

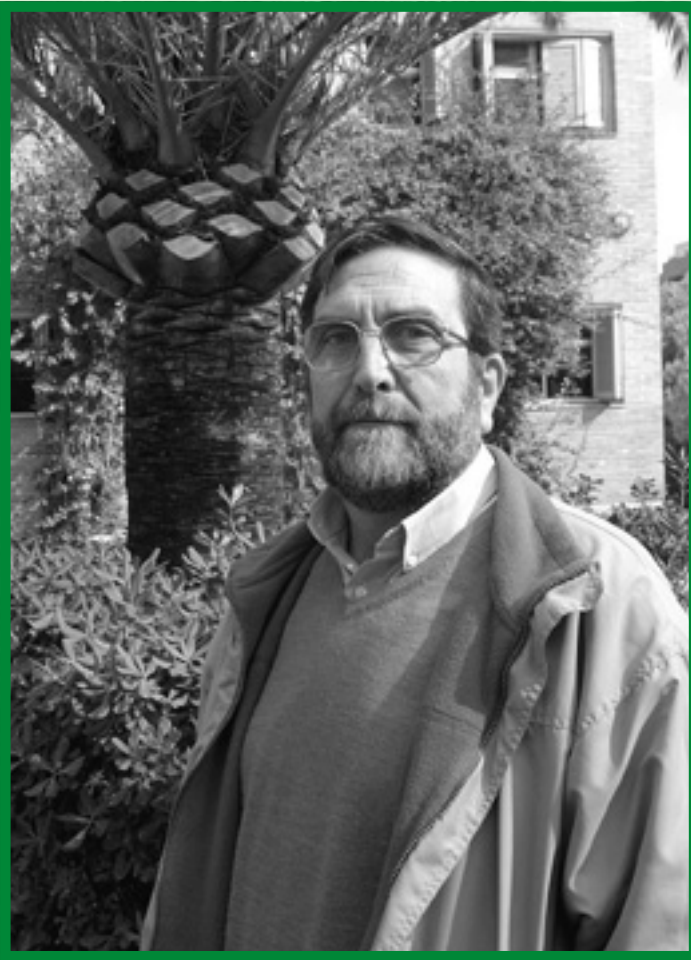
participativa i activa; segurament a alguns polítics els resulta còmode que la cosa sigui així. Jo diria que hi ha un obstacle també de cara a les institucions, que és una mica la "política de capelletes", és a dir, la dificultat grossa que hi ha per sacrificar el lluïment en intentar sumar esforços i, en comptes de fer petites coses, s'hauria d'intentar fer-ne una de ben feta i ben pensada i renunciar a una part del que tu podries aprofitar des del punt de vista que sigui.

-Avui en dia com a via de participació col·lectiva tenim el GOB i poc més.

-El GOB i alguna altra associació d'aquest caire. Però també hi ha d'altres associacions i entitats que encara que no tinguin aquest objectiu fonamental poden incorporar aquesta preocupació. Parlem d'associacions de veïnats, de pares i mares, de consumidors i usuaris, col·legis professionals... tot el teixit d'associacions de diferents àmbits; en qualsevol d'aquests àmbits és possible fer educació ambiental.

-Quin paper hi tenen les empreses privades?

-Si parlem de l'empresa en general, aquesta pot adoptar sistemes de gestió ambiental adequats i pot formar ambientalment els seus treballadors, aquests són els dos

aspectes més importants. El tercer aspecte seria que difonguessin aquesta activitat, explicar a altres empreses la seva preocupació i què fan per traduir-la en fets; això pot tenir un efecte multiplicador interessant, i també és educació ambiental. Per ventura hi ha un altre aspecte, que és més opcional, que seria aportar recursos per col·laborar en altres projectes d'educació ambiental.

-Es pot parlar d'empreses amb un plus de responsabilitat mediambiental, com per exemple les empreses turístiques?

"De cada vegada és més clar que la inversió en medi ambient és rendible i afegeix un plus de competitivitat a l'empresa".

-S'ha de dir que les empreses turístiques són empreses de serveis i, per tant, no són de les més impactants, aquí no tenim activitat minera ni siderúrgica. Dit això, el volum turístic aquí ocupa una dimensió extraordinària. En la mesura que l'activitat turística està tan directament lligada a la conservació dels espais naturals i a la utilització de determinats recursos, jo crec que tenen aquesta responsabilitat no tan sols per una raó altruista sinó també des del punt de vista de l'interès empresarial,

de cada vegada és més clar que la inversió en medi ambient és rendible i afegeix un plus de competitivitat a l'empresa.

-Els mitjans de comunicació assolixen una funció educativa no sempre satisfactòria.

-Aquí a les Balears varen ser dels primers que es feren

ressò dels problemes mediambientals ja a principis dels setanta. Malgrat que el paper dels mitjans de comunicació sigui insuficient i millorable qualitativament, és just reconèixer que fa molts d'anys que li dediquen atenció. També estaria bé que els periodistes poguessin rebre una formació en temes mediambientals, i seria important que hi hagués una base de dades ràpida i d'accés fàcil quan s'ha de documentar una notícia, seria interessant que als diaris existís algun tipus de secció fixa sobre aquests temes i també que per a les notícies relacionades amb el medi ambient, que són una gran part de les que surten diàriament, hi hagués algun tipus d'assessorament expert. Sovint es transmet la idea de catastrofisme, que no es pot fer res contra aquestes catàstrofes; i no és veritat, hi ha moltes bones pràctiques ambientals i estaria bé que es donassin bones notícies ambientals, que també n'hi ha. És un poder poc aprofitat.

CERCAR EL PROPI CAMÍ

-Heu pres societats de referència a l'hora d'elaborar l'EBEA? Existeixen aquestes societats de referència?

-Jo no diria que hi ha societats de referència sinó que hi ha col·lectius, pobles, comunitats, iniciatives concretes. Avui en dia sempre es mou tot dins del terreny d'una contradicció, la societat sostenible és la societat dels caçadors recol·lectors, però jo no vull aquesta societat, jo vull una societat on hi hagi uns bons serveis, una bona educació, una bona sanitat, uns bons mitjans de comunicació... crec que no s'ha de renunciar a tot el que realment millora l'existència humana.

Idees en podem treure de tothom, en aquest sentit el mestissatge cultural és molt interessant, molts de països considerats econòmicament pobres segurament tenen molt bones idees, però hem de ser capaços de perdre aquesta supèrbia occidental de pensar que la nostra cultura és superior a altres cultures. Per tant jo crec que no hi ha una societat de referència; de vegades tenim la idea que determinats països d'Europa són molt rics i molt cultes i que, per tant, també seran molt responsables i educats ambientalment. Però, per exemple, Holanda resulta que té una petjada ecològica d'un factor d'x 15; és a dir, la superfície ecològicament productiva que explota Holanda per viure com viu és quinze vegades superior al seu territori actual. Segurament els holandesos tenen un nivell alt de preocupació mediambiental però, malgrat tot, el seu nivell de consum és esgarrifós i clarament insostenible. Per tant, a qualsevol model que volguéssim agafar li trobaríem problemes. La sostenibilitat és un camí en el qual hem d'intentar plagiar tot el que ens sembli bé, però nosaltres hem de fer el nostre propi camí. L'educació ambiental no és suficient, la sostenibilitat s'aguanta sobre tres potes: la política ambiental, la gestió ambiental i l'educació ambiental, i les tres es complementen. L'Estratègia és un element més, així com ho és crear un centre de recursos, associacions de voluntaris ambientals, promoure agendes locals 21... Quina és la meta? Una societat que tenguí un nivell alt de preocupació ambiental, i que la tradueixi en accions.

-Quina és la vostra esperança?

-Jo la resumiria només en una frase: que les persones arribem a descobrir l'enorme poder que tenim per canviar les coses; que quan actuem de forma lliure però de forma coordinada podem realment canviar les coses molt més del que ens fan creure. La meua esperança és una mica utòpica.

Internet i Educació ambiental: de tot i molt

Albert Catalan

El treball en el camp de l'educació ambiental requereix la utilització d'una gran quantitat d'informació a causa del seu caràcter interdisciplinari i la seva orientació cap a col·lectius molt diversos. Aquesta necessitat ha generat un volum impressionant d'informació a Internet, davant el qual resulta difícil orientar adequadament la recerca.

Per això, parlar ara i ací de les possibilitats que ofereix Internet per al desenvolupament de programes i activitats d'educació ambiental significa necessàriament referir-se a un valuós instrument elaborat a la nostra comunitat, en una iniciativa capdavantera en aquest camp. Es tracta del llibre "La xarxa Internet i l'educació ambiental"¹, del qual en són autors els reconeguts especialistes Jaume Sureda i Ana Ma. Calvo.

Aquesta obra ofereix de forma estructurada un ventall de possibilitats tant per a l'educació formal com per a la no formal. També s'ha considerat el fet fonamental que les persones que treballen en educació ambiental requereixen informació tant des del camp de les ciències ambientals (p.e. dades actualitzades i fiables sobre la problemàtica ambiental a distintes escales) com de les ciències de l'educació (programes, activitats, recursos, experiències, etc.). Es presenten tot seguit algunes adreces d'interès, procedents majoritàriament d'aquesta obra.

Entre les possibilitats que ofereix Internet per a l'EA, hom pot indicar, en primer lloc, les que es refereixen a la utilització de la xarxa com a **font d'informació**. Així, per exemple, es pot realitzar una recerca bibliogràfica a *Educational Resources Center (ERIC)*: <http://ericir.syr.edu> o al *Center for Environmental Interpretation*, <http://www.doc.mmu.ac.uk/EXT/cei/>; o trobar activitats a l'*Agència Europea de Medi Ambient*: <http://www.eea.dk/frevents.htm>. Es pot obtenir informació sobre problemes o temes ambientals en general a la pàgina del Programa de Nacions Unides sobre el Medi Ambient, <http://www.unep.org/unep/state.htm>, a *Envirolink Network*, <http://www.envirolink.org> o a la revista electrònica en català *Tots*: <http://www.tots.net>. Sobre problemes concrets, com ara les deixalles, es pot fer una recerca a *Preserving Resources through Integrated Sustainable Management of Waste*: <http://www.wrfound.org.uk>; o sobre espècies en perill, a la pàgina del Programa de les Nacions per al Medi Ambient, *UNEP World Conservation Monitoring Centre*, <http://hisurf.com/~enchanted/otherwebsites.html>, etc. També es poden consultar qüestions legislatives a *Environmental Treaties and resource Indicators Service*: <http://www.ciesin.org>. Especial esment mereix la pàgina del *National Consortium for Environmental Education and Training (NCEET)*, <http://www.nceet.snre.umich.edu>, que ofereix

una gran quantitat de recursos per a la formació de professionals i per a la utilització a l'aula, així com una molt àmplia informació sobre publicacions, institucions, projectes, etc., relacionats amb l'educació ambiental.

Hi ha pàgines web que ofereixen **programacions i recursos**

didàctics, com les de *World Resources Institute*: <http://www.wri.org:80>; les del *Earth Education Site*, <http://gcrio.ciesin.org/educ/EarthEducation.html>, o la ja esmentada de la *NCEET*. L'Agència de Protecció Ambiental d'Estats Units (*EPA*) ofereix una aclaparadora quantitat de possibilitats, entre les quals hi figuren també els recursos didàctics per a professors i alumnes: <http://www.epa.gov/epahome/students.htm>

Com és sabut, la xarxa és actualment el **mitjà de comunicació** més potent entre professionals de qualsevol àmbit i, evidentment, també dels de l'EA. Així, existeixen grups de treball a Internet, com ara el d' *European Research and Training Center of*

Environmental Education: <http://www.brad.ac.uk/acad/envisci/ertcee.htm>; també existeixen butlletins i revistes accessibles a través d'Internet, com *Encre Verte*: http://www.educ-envir.com:80/ecole_et_nature/Ressources/Encre_Verte/; o recursos per a la formació, com els disponibles a *Environmental education Toolbox*: <http://eelink.umich.edu/toolbox.html>. Col·lectius específics, com ara els periodistes, poden informar-se sobre les activitats de la *Society of Environmental Journalists*, i sobre temàtica ambiental en general, a <http://www.sej.org>. Els responsables municipals interessats en la millora ambiental dels municipis podrien apropar-se al *International Council for Local Environment Initiatives (ICLEI)*, que es troba a <http://www.iclei.html>.

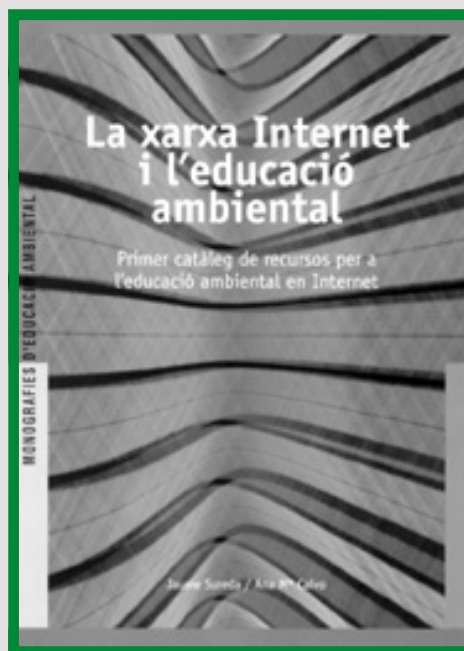
Finalment, Internet possibilita també la **comunicació directa entre grups de professors i alumnes** d'arreu del món, que d'aquesta forma poden intercanviar experiències o compartir projectes comuns. Un parell d'exemples: *Globe*, es tracta d'un projecte on els participants mesuren i intercanvien

dades ambientals: <http://globe.fsl.noaa.gov>; la xarxa d'*Escuelas Solares de Greenpeace*, <http://www.greenpeace.es/Red%20Solar/t-redsolar.htm>, integra centres educatius interessats a incorporar l'energia solar, com a part de processos d'ambientalització de centres.

Per acabar, una menció especial a dues adreces importants al nostre país, amb connexió amb moltes altres. La primera, *Mediamweb*, <http://mediamweb.uib.es>, es tracta d'una iniciativa del Grup d'Educació Ambiental i Interpretació del Patrimoni de la UIB, dirigit per Jaume Sureda, on es pot accedir a un gran nombre de recursos, documentació; enllaços amb associacions i institucions; bases de dades; etc. A través d'aquesta web es pot accedir també al *Fòrum d'Educació ambiental de les Illes Balears*, <http://mediamweb.uib.es/ciberforum/index.htm>.

La segona és la pàgina del *Centro Nacional de Educación Ambiental (CENEAM)*, dependent del Ministeri de Medi Ambient, <http://www.mma.es/educ/ceneam/index.htm>, que ofereix informació sobre activitats, formació, bibliografia, materials didàctics, audiovisuals, etc.

¹ SUREDA, J. i CALVO, A. M. (1997): "La xarxa Internet i l'educació ambiental. Primer catàleg de recursos per a l'educació ambiental". SBEA-SCEA, D17 Edició. Binissalem, Illes Balears.

Informadors o educadors? Sovint els periodistes han hagut d'assumir un paper per al qual no estan estrictament preparats. Són transmissors d'informació o formadors d'opinió, però el seu missatge és, de fet, l'única font de coneixement sobre medi ambient que té la majoria d'adults. I, al mateix temps, la premsa, la radio, la televisió o Internet són una eina extraordinàriament útil per a l'escola. L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental dedica un apartat a aquest tema.

Els mitjans de comunicació i el medi ambient: informació i desinformació a parts iguals

Sebastià Verd

Enguany es compleix el desè aniversari de la Cimera de Río, un encontre que havia de significar un revulsiu per a totes les consciències del planeta i que, no obstant això, gairebé tot d'una, passats els primers dies -poc després que els caps d'estat abandonassin la ciutat brasilera- o tal volta les primeres setmanes, deixà les pàgines d'informació general i les portades dels noticiaris per passar als fulls de societat on s'expliquen les curiositats de la ciència o, en tot cas, els descobriments més recents. I és que, en general, les revistes especialitzades, els suplementos culturals o de ciència i, fins i tot els documentals televisius, constitueixen el darrer refugi de l'ecologisme militant per fer arribar a la humanitat el missatge mediambiental. La societat, en especial la societat occidental, que és

la més responsable des del punt de vista de preservació de la Terra, no és conscient de tot allò que és en joc quan tracta les problemes relacionats amb l'entorn. Encara no hi ha una consciència universal sobre la necessitat de canviar els hàbits de comportament respecte de l'entorn natural. És, sens dubte, un problema vinculat a l'àrea del coneixement, a la manca d'una educació que sense embuts pugui ser qualificada de mediambientalment correcta. L'Estratègia Balear d'Educació Ambiental tracta, entre molts d'altres temes, aquesta qüestió.

I és que educació i informació van íntimament lligades tot i que el seu exercici diari les pugui separar. Serà, però, una separació conjuntural, menada per les circumstàncies dels plans d'estudi, per les

reticències dels educadors a sortir del programa o per determinades campanyes informatives que lluny de cercar l'objectivitat intenten fermar l'opinió pública. En qualsevol cas, els mitjans de comunicació - que són una excel·lent eina a les escoles- transcendeixen l'àmbit de la docència reglada i, quan actuen lliurement, són un instrument d'educació que abasta tota la població, fins i tot o sobretot, l'adult, per a una part de la qual la premsa, la ràdio, la televisió i de cada vegada més Internet, són l'única font d'informació, és a dir, l'única possibilitat de formar-se una opinió sobre temes tan fonamentals com el medi ambient. El tractament que els mitjans de comunicació donen a aquestes qüestions és vital per a la formació d'una opinió pública capaç de fer front als reptes socials i ecològics o, per contra, deriva cap a una societat condescendent, acrítica, que se suma a la massificació com a fórmula per continuar acumulant riquesa sense remordiments.

DESENVOLUPISME I CONSERVACIONISME

A les Illes Balears tenim exemples d'ambdues parts. El desenvolupisme i les polítiques conservacionistes conviuen i s'enfronten a les mateixes pàgines, segurament amb la mateixa barreja que la societat acull el debat sobre la sostenibilitat del seu model econòmic, és a dir, contradictòriament. Per això és bo aprendre a destriar unes pàgines de les altres i, fer-ho, a la llum d'una necessària educació o formació. Educació a través de la qual l'home esdevé independent davant el pensament que els mitjans de comunicació mediatitzen en un o altre sentit. Per això, la premsa, el periodisme, tenen una gran responsabilitat com a agents d'integració social, al servei de la societat i, per descomptat, per a la democràcia. Informació sense llibertat de premsa és, simplement, propaganda, encara que des d'aquesta llibertat no tots els valors que es transmetin tinguin la mateixa legitimitat quan tracten sobre la relació social de l'home amb el seu entorn. Allò que succeeix és que, dissortadament, la nostra societat, que ja ha estat educada en democràcia, no té una opinió unànime sobre l'obligatorietat de determinats comportaments que, en alterar l'ecosistema posen en perill la mateixa subsistència.

INFORMACIÓ MEDIAMBIENTAL A LES BALEARS

Una cosa és certa: els mitjans de comunicació de les Illes Balears són els que inclouen més informació mediambiental de tot l'Estat espanyol. Les paraules ecologia, ecologistes, verds, entorn, medi ambient, natura, ordenació del territori s'empren a diari. No hi ha estudis concrets, però n'hi ha prou amb una ràpida visualització de les hemeroteques i, endemés, aquesta és una evidència que ve d'enfora, des d'una dècada en la qual la paraula ecologia encara no s'havia popularitzat. Pràcticament des de finals dels anys seixanta quan paral·lelament a l'inici del boom turístic es produí una relativa liberalització de la llei de premsa franquista. D'aquella època són les primeres grans polèmiques sobre zones turístiques saturades, l'anomenat turisme d'espardenya. Eren informacions fonamentades en qüestions urbanístiques o en mancances infraestructurals que, no obstant això, tengueren un gran impacte social. El mateix GOB que emparà els seus orígens en el manteni-

ment d'una pàgina de divulgació ecològica a *Diario de Mallorca* fou de llavors ençà cada pic més combatiu políticament, fins al punt que la seva crítica social restaria amb el pas del temps pràcticament com la seva única imatge, i eclipsà les altres activitats científiques que continuà i continua mantenint.

És aquesta una tònica que després seguien la pràctica totalitat de grups ecologistes estatals fins al punt que avui l'ecologisme és per a la nostra societat un sinònim d'activitat política i no un terme de la ciència. Els mitjans de comunicació en tenen el mèrit o la culpa. En tot cas, però, no es pot dir que aquesta sigui la tònica general dels mitjans de comunicació fora de les Illes, que continuen publicant pàgines o emetent documentals on destaquen els aspectes naturistes i els estrictament mediambientals des d'una perspectiva allunyada de la política o, en qualsevol cas, amb una visió que és per sobre de l'activitat concreta d'un o altre govern. La multiplicitat de canals dedicats a l'estudi de la fauna o la flora responen, per exemple, més a un discurs estètic o d'entreteniment que no a l'anàlisi dels ecosistemes i de la seva supervivència.

PÀGINES POLÍTiques ENFRONT DE SOCIETAT

En aquest sentit, a la major part de diaris generalistes els temes mediambientals tenen cabuda, preferentment, a les pàgines anomenades de societat o de miscel·lània, on es recullen les successives cimeres sobre clima, demografia, recursos marins, fam, etcètera o els informes sobre l'estat de la Terra emesos per prestigiosos instituts o orga-

nismes internacionals. O en els pitjors dels casos donen el salt a les seccions de successos, cas de les grans catàstrofes naturals (terratrèmols, inundacions, ciclons... com a efectes, presumiblement, provocats per la influència de l'home sobre la natura) o les provocades directament per l'home (marees negres, contaminació causada per imprudència i avarícia, accidents). En qualsevol cas, la informació ecològica es considera especialitzada, pròpia de periodistes científics i no té un caràcter general, si n'exceptuem els temes locals o quan els enfrontaments socials o casos de manifesta corrupció transcendeixen l'àmbit d'aquesta especialització.

En qualsevol cas, la premsa de les Balears és diferent. Des dels anys setanta constitueix una excepció en el panorama estatal i ho continua sent actualment. La informació econòmica és mirada en termes de sostenibilitat, fins i tot quan aquesta terminologia encara no era emprada universalment, de manera que avui un percentatge superior al 50% de les pàgines publicades o dels minuts emesos en els butlletins informatius de les Illes té alguna cosa a veure amb l'ecologia o el medi ambient. A favor o en contra, la preservació del paisatge -la gran batalla inicial dels anys seixanta- es convertirà al cap d'alguns anys en la recerca d'equilibris. Hom diria que la societat balear ha arribat a un grau de consciència o d'educació ambiental crítica, so-

bretot quan es tracta d'establir límits territorials que han de garantir el futur de la societat. Si més no les enquestes d'opinió situen la conservació de la naturalesa com una de les prioritats de la societat balear, tot i que les contradiccions són -cas de les carreteres- també abundants.

Els mitjans de comunicació de les Illes han estat sensibles davant els temes territorials. La seva història és llarga, si bé al llarg del camí hom és conscient que majoritàriament el periodista ha anat deixant la "militància" estricta dels darrers anys del franquisme i primers de la transició i ha desembocat en una aparent neutralitat que en molts de casos fa el joc a un model econòmic la sostenibilitat del qual quedà en entredit ja fa més d'una dècada. Forma part de les contradiccions apuntades anteriorment.

ENFRONTAMENT A TRAVÉS DELS MITJANS

En conseqüència, el *lobby* ecologista, molt influent als mitjans de comunicació d'aquesta comunitat autònoma tendrà al davant, a partir dels anys vuitanta, altres *lobbies* formats per grups empresarials i polítics interessats en el manteniment del model de desenvolupisme econòmic que ha vigit en els darrers quaranta anys, grups de pressió que conformen una manera diferent de relacionar-se amb l'entorn però que, en el fons, no fan sinó disfressar les argumentacions a través de la tècnica propagandística. A cada campanya ecologista hi haurà, molt probablement, una anticampanya, de la mateixa manera que els valors ecologistes comencen a ser emprats com un valor més del mercat. Així, hi haurà urbanitzacions verdes, calefaccions ecològiques, transports privats eficients... Anys de missatges educatius que, malgrat tot, han configurat una nova aparença de realitat. Avui ningú no discuteix la importància del medi ambient, però sí la manera de relacionar-s'hi, és a dir, de l'educació. Des de l'escola els programes formatius ajuden a la presa de consciència, però al capdavant l'ensenyament no és sinó el reflex de la societat i, en aquest sentit, un cop més apareixen els mitjans de comunicació com els grans transformadors.

CANVIS A LA NOOSFERA

En el decurs de la primera sessió del Fòrum de la Sostenibilitat, celebrat al Centre de Cultura de "SA NOS-TRA", el professor Carles Manera va fer conèixer el *top ten* -en realitat tretze índexs- dels indicadors mediambientals. Afirmà que era imprescindible canviar l'hàbit que hi ha a les Balears i a la resta de la societat occidental de valorar el desenvolupament només pel producte interior brut i que per això era menester baratar el xip que regula la noosfera econòmica. Aquesta és la qüestió, traslladar a l'esfera del pensament una visió diferent de la realitat i, sobretot, ajustar-la més a les necessitats de gestió de l'entorn. La prova la tenim en el discurs sobre l'alentiment econòmic que sectors empresarials han fet aquests darrers mesos. Els índexs del darrer any són considerats negatius perquè mostren un menor creixement, de manera que es trasllada a l'opinió pública un missatge de crisi quan, de fet, les dades són d'increment -increment que afecta l'ocupació territorial o increment demogràfic- o de disminucions relatives (turistes, beneficis) fins a límits que només fa dos anys eren considerats, amb eufòria, extraordinaris i, en qualsevol cas, rècords.

El discurs de la sostenibilitat té moltes possibles lectures. D'aquí la importància dels mitjans de comunicació a l'hora d'exposar les dades. Hi ha un discurs general en el qual tothom està d'acord, però es discrepa obertament quan es parla de conjuntures i no d'estratègies a llarg termini. Al llarg dels anys, des dels inicis del boom turístic fins ara, el tractament donat per la premsa balear a les qüestions mediambientals ha seguit sempre unes mateixes pautes, i ha fregat sovint l'esquizofrènia d'un pensament dividit entre la utopia desitjada i la urgència d'apuntalar un model que s'ha fet creure que és l'únic possible. Canviar la noosfera seria, segons els autors dels índexs de sostenibilitat (Manera, Riera i Blázquez) la manera de canviar els hàbits de comportament econòmic. Però aquest intent es desdibuixa constantment davant la pràctica de mètodes informatius que tendeixen a objectivar la situació darrera dades i índexs que només mostren una part de la veritat, és a dir, que amaguen la realitat.

ESTRATÈGIA D'EDUCACIÓ AMBIENTAL

És per això que hom considera imprescindible proporcionar noves fonts d'informació, noves escales de valors, i al mateix temps intentar influir sobre els mitjans de comunicació i els seus professionals perquè treballin en unes altres coordenades informatives. Així, el document d'Estratègia Balear d'Educació Ambiental es fa ressò de la importància dels mitjans no només com a transmissors d'informació ambiental, sinó com a formadors d'opinió. De fet -com hem dit abans- per a bona part de la població, especialment l'adulta, és l'única o gairebé l'única font d'informació sobre el medi ambient (...) aquest fet, lligat al poder i capacitat d'influència que tenen, fa que els mitjans tinguin una funció fonamental en el canvi de comportament de les persones en relació a l'entorn.

Els redactors de l'Estratègia no oblidem que els periodistes, encara que no actuïn ni es considerin educadors ambientals, no deixen de ser una força de xoc, capaços de practicar des de la teràpia de grup social fins a la denúncia dels abusos que es cometem. Per això, tot i que els mitjans de comunicació no són "recursos educatius convencionals, sí que són un instrument fonamental i molt potent per a l'educació ambiental dels ciutadans i ciutadanes així com per a l'Administració, les empreses i altres col·lectius". Una funció, la pràctica de la qual resulta sovint deficient a causa de les mancances dels mitjans i de la falta de formació o especialització dels informadors. Per això a l'Estratègia s'insisteix en la necessitat de corregir aquestes deficiències, perquè els mitjans siguin de veritat un "instrument a favor de la construcció d'una societat més sostenible".

INFORMACIÓ DEFICIENT

Segons l'esmentat document, les principals deficiències són "la manca de formació i d'especialització dels periodistes en qüestions ambientals, així com el tractament que es dona a la informació ambiental, sovint de forma massa anecdòtica i puntual, i que a

vegades cau en el catastrofisme, l'enfrontament i les visions negatives. Hi falten informacions de fets positius, iniciatives d'institucions i empreses a favor del medi". Per això l'Estratègia aposta per fer còmplices els mitjans i els periodistes de l'estat del medi ambient, si més no en el mateix nivell que els educadors a l'escola, tot i que aquesta serà sempre una iniciativa coixa perquè, si bé poder influir en els mitjans locals entra dins del que és possible que no succeeixi el mateix amb els mitjans forans que tenen una presència cada vegada més massiva a la nostra societat, una presència cada vegada més gran a causa de la globalització dels mercats i de les tecnologies: Internet és avui una porta oberta al món a través de la qual el vent bufa en totes direccions.

Per això mateix, l'Estratègia defineix tot un seguit d'acions que s'haurien de dur a terme per millorar la qualitat de la informació sobre medi ambient. Així, s'insisteix en la necessitat d'introduir la formació mediambiental, des de les facultats de ciències de la informació a cursos o jornades per a periodistes en actiu que facin que els professionals no perdin de vista el seu paper d'educadors ni la seva responsabilitat de mantenir les informacions al marge dels condicionaments polítics o econòmics. També es demana la creació de suplementes de caire científic on completar la informació mediambiental d'un públic cada vegada més ampli. En aquest sentit es creu que, entre d'altres coses, fóra molt convenient crear un servei d'informació i documentació a través d'Internet que servís sobretot als mateixos professionals dels mitjans.

Deia Astrid Lindgren, recentment traspassada, que no hi havia per a ella neu més real que la llegida en la seva infantesa en alguna obra literària ja oblidada. Astrid Lindgren ha escrit durant tota la seva llarga vida precieuses obres de literatura per a infants. Tothom recorda sobretot la sèrie de l'anàrquica Pippa Langstrom, però a nosaltres ens ha agradat sempre més alguna obra seva posterior, molt més implicada en la descripció del paisatge rural i la gent del seu país d'origen, Suècia (és el cas de les aventures de Miquel de Lonneberga) o dels grans, densos boscos poblats de bèsties senzilles, de bosqueters ardits o de monstres folklòrics: els germans cor de lleó o també Ronja, la filla del bandoler. L'obra de Lindgren, absolutament recomanable, ha estat publicada en català per l'editorial Joventut. També del Nord d'Europa és Tove Jansson, creadora del món dels Mumins, a la vegada forestal i bucòlic, amb trolls i nans i altres figures de la mitologia nòrdica, amb llibres plens a vessar de tendresa i d'intensa estimació per la naturalesa salvatge: l'hivern dels trolls (La Galera).

Lectures per a infants i joves i naturalesa: algunes recomanacions

Miquel Rayó

No cal, però, anar tan enfora: en la literatura catalana més recent hi ha alguns autors i autores que ens parlen de com la naturalesa és quelcom inseparable de la nostra pròpia, humana vida. És un plaer recomanar aquestes lectures, que poden servir indubtablement per acostar des de l'exercici lector l'infant o el jove a la coneixença literària de la naturalesa. Josep Francesc Delgado ha escrit singulars relats d'aventures a les muntanyes de l'Himàlaia, *Si pugues al Sagarmatha* (Columna), per exemple, a les costes de Menorca d'on ens parla de la desaparició del vellmarí, *L'empaïtagrills o la noia de la lluna* (La Galera), o dels óssos pirenenics la pervivència dels quals depèn de la pervivència de formes de vida tradicionals, equilibrades, sostenibles: *Ulldevellut*, amb col·laboració amb Hermínia Mas (La Galera). I a les Illes Balears, Eusèbia Rayó ens descriu un procés d'identificació gairebé iniciàtic o místic amb la natura-

lesa en un relat titulat *Totes les terres, la meva terra* (La Galera).

La literatura per a infants i joves ha produït i produeix, doncs, nombroses obres en les quals el lector s'endinsa en el món natural, bé perquè els protagonistes hi viuen senegles aventures, bé perquè els protagonistes són, ells mateixos, personatges de la naturalesa, sobretot, animals, siguin reals o fantàstics. Algun d'aquests animals ha romàs com quelcom entranyable en l'ànima i la memòria del lector, i el seu rastre -de plomes, d'escates o de pèl- és i serà en ell durant tota la vida adulta. És el cas dels animalons de Beatrix Potter, descrits i dibuixats tendrament per aquesta autora en nombrosíssims i populars contes (Joventut), o els no menys entranyables gripau, toixó i ratot d'aigua d'una obra mestra de la literatura anglesa: *El vent en els salzes*, de Kenneth Grahame (Joventut). Llegir aquest llibre significa estimar per sempre el riu, l'aigua embassada en les preses, els animals aquàtics, el bosc... *El jardí secret*, de Francesc Hodgson Burnett (en castellà a Siruela) és també una obra mestra, inoblidable: plantes, i un petit ropit simbolitzen l'afabilitat del món natural per a uns infants que cerquen afectes i agombol.

També el riu protagonitza les inoblidables, essencials aventures de *Huckleberry Finn*, de Mark Twain, l'obra literària clau de la literatura per a infants americana (Cruïlla). Una obra que influí decididament en Salinger, en Faulkner, en tants d'altres autors americans. Indispensable per a atraure l'adolescent a la naturalesa des de la lectura és *El despertar*, de Marjorie Kinnan Rawlings, no traduïda encara al català (Miñón), d'una força apassionada vers la naturalesa dels pantans de la Florida. Tothom coneix, a més, les novel·les de Jack London, *La crida d'allò salvatge* (Bromera) i les de Jules Verne, *L'illa misteriosa* i *Vint mil llegües de viatge sota el mar* (La Magrana): el seu tremp i dinamisme no han perdut vigència.

Per als més menuts, que encara no llegeixen, recomanem la contemplació de les imatges dels àlbums *El rei dels ocells*, de Helen Ward, una il·lustradora excepcional, d'un detallisme molt destacat, o el més modest conte *L'amic fredollic*, de Xavier Blanch, amb il·lustracions de Francesc Rovira (La Galera).

I tornarem a Suècia, per acabar. Selma Lagerlöf, premi Nobel de literatura, va escriure per encàrrec una obra de geografia del país per als infants i en resultà un relat commovedor, d'una aproximació directa a la naturalesa, una obra la lectura de la qual és en realitat un imperatiu: *El viatge meravellós d'en Nils Holgersson per Suècia* (La Magrana).

Obrint camí

Constanza Forteza

Xesca Martí Llodrà (Vilafranca, 1969) és una educadora ambiental amb una trajectòria eminentment pràctica. Es podria dir que és una professional una mica privilegiada dins un àmbit on les sortides laborals encara són escasses i on més aviat abunden els recorreguts teòrics o acadèmics. Després d'estudiar ciències biològiques i una màster d'educació ambiental a la UIB, l'experiència l'ha obtinguda amb el seu treball al GOB, en els projectes d'entorn de Calvià, a la campanya "Mallorca, recicla" del Consell de Mallorca i, ja en un context cent per cent dins la seva especialitat, a la Fundació Deixalles. I si entre els col·legues abunda un cert pessimisme professional, ella més aviat s'identifica com una "ambientalista optimista" que valora com un regal el fet de fer feina a l'àmbit dels residus. "M'encanta treballar amb els residus, aquí sempre obres camins", indica. A Deixalles, després del creixement descomunal experimentat per aquesta entitat sense ànim de lucre al llarg dels darrers cinc anys, aquest camí, el repte, és ara el de professionalitzar al màxim un engranatge dedicat al reciclatge de residus en el qual treballen prop de 170 persones. Aconseguir que tothom s'oblidi de la paraula caritat i que se substitueix per la de solidaritat i, a la vegada, intentar que la Fundació, quan els residus són ja un negoci sense pal·liatius, sigui un model d'empresa diferent, però amb una oferta qualitativa.

A la Fundació Deixalles arribaren, l'any de la darrera estadística elaborada, el 2000, més de vuit tones de vidre, onze de paper, 78.000 quilograms de llaunes, 15.000 peces de mobiliari i, entre d'altres materials que provenen de la recollida selectiva en els pobles, quasi 500 quilograms de roba usada. La Fundació compta amb cinc delegacions -a Felanitx, Artà, Calvià, Palma i Sóller, gestiona

-contractats per TIRME- la planta de selecció d'envasos lleugers d'Alcúdia, manté una xarxa de botigues de venda de productes reciclats i acaba d'assolir la gestió d'una empresa de neteja. Són dades i xifres que mostren el canvi de dimensió experimentat per l'entitat al llarg dels seus quinze anys de vida, el gran bot efectuat des d'uns inicis testimonials. Deixalles, com a fundació patrocinada per

Xesca Martí es considera una privilegiada. "M'encanta treballar amb residus", indica.

l'Acció Diocesana de Càritas del bisbat i la PIMEM, manté els elements d'identificació de sempre, és a dir, dur a terme una tasca ambiental gràcies al treball de persones inserides en processos d'integració social. Però, a la ve-

una empresa solidària, es necessita certa cooperació de la societat, a la fi es necessita que la gent conegui per què paga un poc més per algunes coses". En aquest moment, la Fundació Deixalles, "pel fet mateix de funcio-

gada, travessa un punt d'inflexió, es troba en un punt dolç i a la vegada perillós, en el pas d'una estructura marcada pel voluntarisme al d'una organització empresarial que vol ser tant competitiva com social.

FORMACIÓ

Xesca Martí diu que "això va començar com una tasca caritativa". Ara "es tracta de rompre aquest concepte, una cosa és la caritat i l'altra la solidaritat. Al meu entendre, solidaritat implica obrir noves possibilitats econòmiques, fer que la gent que deixa de formar part de la marginació s'integri i que aquesta integració es faci a través de maneres diferents de fer economia". Martí responia a les preguntes de l'entrevista dos dies després d'arribar de Porto Alegre, del Fòrum Social Mundial. Per tant, tenia molt fresques al cap les idees i les metodologies que, una mica imperceptiblement, s'estenen pel món, a les xarxes de comerç just, a l'engranatge de noves empreses solidàries, a les alternatives productives que pretenen ser respectuoses amb les persones i amb el medi ambient.

"Feim un treball social i un treball productiu, en aquests quinze anys Deixalles ha demostrat que és possible fer feina social i de qualitat, que no hi ha contradiccions entre els dos conceptes".

Per a Martí, la pregunta clau és: "com es pot fer economia solidària sense educació?" Perquè, "si es promou

nar, ja fa una tasca educativa. La meua presència aquí, en un lloc específic d'educadora ambiental, ja dóna idea que els temes de difusió, de sensibilització, són fonamentals. La gent ens telefona constantment per informar-se i assessorar-se, volen saber què han de fer amb els residus, quines solucions hi ha. I nosaltres els donam resposta, feim recollida domiciliària de voluminosos i, en el pitjor dels casos, donam informació sobre com està la situació legal, la gestió, en cada apartat. Tothom identifica Deixalles amb reciclatge, això ja s'ha aconseguit".

AUDITORIES SOCIALS

A la vegada, des de la Fundació s'organitzen una sèrie d'iniciatives directament orientades a la formació. En primer lloc, visites organitzades al centre de Palma, per part de les escoles, gent gran o dels grups de voluntaris que col·laboren amb l'entitat en els pobles de l'illa. També, cursos per a la gent del carrer de tècnic de grau mitjà en tractament de residus i de medi ambient i cicles de conferències programades. Dins aquesta planificació educativa destaquen els cursos efectuats sobre auditoria social, una oferta destinada als treballadors de Deixalles amb l'objectiu d'avaluar el funcionament intern i d'incorporar els principis d'economia solidària reconeguts internacionalment. Es varen examinar, per exemple, qüestions com el nivell d'igualtat laboral, el nivell de satisfacció dels usuaris o el grau de cooperació i de comunicació entre les diverses divisions de la Fundació.

Deixalles pertany a la xarxa d'economia alternativa i solidària, REAS, i consegüentment, fa seus els quatre punts bàsics de la Carta Internacional i la combinació dels esforços paral·lels per obtenir ocupació, igualtat, respecte al medi ambient i cooperació amb els menys afavorits en qualsevol àrea d'activitat.

FEINA SOCIAL I COMPETITIVA

"Deixalles -indica Martí- no pretén guanyar doblers, no té ànim de lucre. Però aconseguix, perquè entram dins línies de col·laboració de l'Administració o perquè desenvolupam línies rendibles, autofinançament, autonomia. De no ser així, ja no seríem aquí". Per tant, "encara que sabem que la competència augmentarà, que en matèria de residus hi haurà molt de moviment i molta d'activitat, no dubtam de la nostra continuïtat. Tenim un reconeixement, tant de la gent com de l'Administració. Hem ajudat molt a impulsar la recollida selectiva, hem fet campanyes constantment. Si en aquests moments gestionam la planta de selecció d'envasos lleugers d'Alcúdia és perquè TIRME ha confiat en nosaltres, en la nostra competència. I amb treballadors que són persones procedents de diverses problemàtiques socials. Feim un treball social i un treball productiu, crec que en aquests quinze anys Deixalles ha demostrat que és possible fer feina social i de qualitat, que no hi ha contradiccions entre els dos conceptes".

"Com es pot fer economia solidària sense educació?"

La fase següent ja és més difícil

En aquests moments, a les Balears es recicla només un 6% dels residus generats. A pesar que reciclatge i reutilització són paraules reconegudes per tots, la realitat és que encara hem de salvar un abisme per arribar a les xifres que presenten els països nòrdics, amb percentatges de reciclatge del 50% i el 60%. Xesca Martí diu que "el tema comença a calar, però encara queda per fer molta feina". Hi ha símptomes positius del canvi definitiu de mentalitat: "per exemple, quan s'instal·laren els contenidors grocs per a la recollida d'envasos, abans que es difongués la campanya informativa, els contenidors ja eren plens. Això vol dir que la gent els esperava, que moltes persones ja feien aquesta selecció a ca seva, abans de tenir el lloc on dipositar-los".

Però en matèria de residus encara ens falta la prova final, la més difícil de superar. "On no hi ha sensibilització - indica Martí- és en el tema de la reducció de residus. Hi ha campanyes incipients de l'Administració, però encara no hem arribat al bessó del problema". Xesca Martí afegeix que "vivim a una societat de consum i és possible que molta de gent, que secunda el reciclatge, es quedi

Generar menys residus. Aquest és ara l'objectiu. Encara que "és complicat, perquè significa qüestionar el model de vida que mantenim, criticar com vivim".

amb la consciència tranquil·la, ja ha complit. I encara que nosaltres, a Deixalles, visquem dels residus, intentam, dia a dia, reforçar el concepte de la minorització. A més a més, des del meu punt de vista aquest tema no es resoldrà amb campanyes, torna a ser un tema d'anar pels carrers, de parlar amb la gent, de repetir la feina que s'ha fet amb el reciclatge". Una de les conclusions extretes de Porto Alegre "és que hem

de reforçar la nostra mentalitat associativa, escoltar els diversos grups que hi fan feina, muntar equips, treballar en grup. És difícil, perquè aquí la mentalitat és molt individualista". Al marge que, en matèria de disminució de residus, el fons és més delicat, "es tracta de qüestionar el model de vida que mantenim, qüestionar el consum superflu, canviar els costums. Tots els plans de residus, els euro-

peus, els estatals i els d'aquí, estableixen una jerarquia que comença per la reducció en la generació dels residus. Però sempre és el darrer element a impulsar quan arriba l'hora de fer feina. Perquè significa criticar com vivim, i no és tan fàcil canviar el món, a la gent li fa por. Però és l'única manera".

Les idees que fins fa poc es feien servir al camp de l'educació ambiental canvien al ritme que ho fa la societat. Els col·lectius ecologistes no tenen ara com a principal objectiu educatiu els nins i les nines, sinó també, i principalment, aquelles persones o administracions que ostenten una important capacitat d'influència social i, per tant, capacitat de canvi. Els nous conceptes indiquen que la cultura del medi

Cultura mediambiental i compromís social

Juanjo Sánchez

ambient és, a més, un compromís per a molts de països, tant del Nord com del Sud, que veuen com els desequilibris socials augmenten de la mateixa forma que ho fan els problemes ambientals. És

hora, per tant, de donar un nou rumb a les estratègies d'educació ambiental, com explica Miquel Àngel Ballester, per tal d'ajuntar els esforços de les diferents iniciatives que es duen a terme arreu del món.

-Quin paper juga l'educació ambiental a l'activitat que desenvolupa el GOB?

-L'educació ambiental és per a nosaltres interdisciplinària. Si parlem de l'àmbit escolar ha de ser a totes les disciplines que formen part del currículum, i si parlem del GOB és el mateix: en les campanyes, a les activitats de divul-

gació, les educatives... Per tant, des d'aquest punt de vista, l'educació ambiental és present a tota l'activitat del GOB. A vegades són estratègies, a vegades directament activitats, però són tot un conjunt d'iniciatives per divulgar i per fer arribar els missatges a favor del medi ambient als destinataris de l'activitat.

-Aquestes campanyes van dirigides a un sector específic de la població?

-En educació ambiental és bo intentar afinar el destinatari, intentar segmentar la població, encara que això sigui complicat. Així es fa arribar el missatge adequat al sector adequat, perquè no és el mateix dirigir-se a un hotelier que a un petit comerciant. Crec que s'ha de segmentar, si més no, en funció dels interessos, s'ha d'anar al que s'anomena una població "diana" i s'han d'encertar el llenguatge, les estratègies, les activitats. És a dir, tots tenim molt clara quina és la teoria, quins són els principis que ens han de guiar, perquè hi ha hagut un debat teòric en els darrers temps sobre aquesta nova educació ambiental, però el problema és a la pràctica. Per saber com aquesta educació ambiental que té com a eix la participació i que pretén capacitar les persones perquè puguin resoldre les problemàtiques mediambientals, arriba als seus destinataris, com traduir-la a la pràctica. Es tracta de veure on ens hem equivocat i, des de l'autocrítica, veure com podem fer les coses d'una altra manera per fer arribar el missatge. No hem de creure'ns que tenim les respostes dels problemes ambientals, sinó algunes idees respecte d'això i que tots sols no aconseguirem resoldre'ls, hem d'implicar tots els sectors, i aquí és on parlem de destinataris, de tots els sectors socials, econòmics, polítics, organitzats i no organitzats, per tal de cercar aquestes respostes. I fer-ho d'una manera participativa, que és una paraula essencial a l'educació ambiental, a vegades a través de la reivindicació o, per dir-ho d'alguna manera, d'una forma més amable, mitjançant el voluntariat.

REORIENTAR ELS ESFORÇOS

-Deia que al GOB l'educació ambiental és present a totes les àrees, però tenen un servei específic, amb quin objectiu?

-És una àrea que cada vegada té un accés més directe al que anomenem l'àmbit social. Fins fa un temps, el servei incidia molt a l'àmbit escolar. Posteriorment, des del punt de vista estratègic i teòric, s'ha pretès reequilibrar esforços. La majoria de les iniciatives d'educació ambiental que tenim a les Illes i per extensió a tot l'Estat, van massa dirigides al sector escolar, on es traslladen la major part d'activitats i d'esforços. I hem de pensar que no és aquí on es resoldran les problemàtiques, no tenen la capacitat de decisió. Per tant, s'ha de reorientar i posar l'accent de l'educació ambiental en dos vessants: un, en la paraula mateixa, "educació", el compromís amb la pràctica per cercar solucions i incorporar-les dia a dia a la nostra pràctica com a ciutadans. Per una altra banda, s'han d'accentuar totes les accions dirigides als sectors diferenciats de la societat, amb iniciatives de divulgació, for-

mació, amb un ressò multiplicador. És a dir, no és el mateix formar un monitor, que el responsable d'un agrupament escolta o de tota una entitat que treballa en el temps lliure. A l'hora d'apuntar a aquesta població "diana" hem de fer no només a la gent que té una intervenció directa, sinó també a la que té responsabilitats de decisió, els gestors, els que coordinen els programes. És a dir, hem de fer una formació qualitativa, perquè a major capacitat de decisió, major influència social i per tant majors possibilitats de canvi.

-Quins serien aquests sectors fora de l'àmbit escolar on més s'ha d'incidir?

-No ens hem de deixar ningú pel camí. Una de les qüestions que es planteja avui en dia és reclamar de les administracions un paper protagonista a la societat envers les decisions. Es plantegen conceptes nous, com la democràcia participativa, perquè no basta simplement votar cada quatre anys. Si així ho pensàssim no existiríem com a entitat ecologista. El plantejament és de ser presents per ser copartícips de les decisions, traslladar el protagonisme a la societat i que els polítics siguin més receptius a les demandes socials i que incorporin aquestes propostes a la seva acció de govern.

NOUS CONCEPTES

-Deu ser diferent parlar d'educació ambiental a països on el respecte a l'entorn està més assumit que allà on ho està menys o a països pobres o rics.

-Sí, sempre es diu que un dels indicadors del desenvolupament humà, que contempla no només l'aspecte econòmic sinó també l'educatiu, el cultural, és el grau d'educació que té aquesta societat. Per exemple, el que és important no és haver heretat un patrimoni cultural, arquitectònic, valuosíssim, això no és un mèrit de la societat actual. El mèrit de la societat serà la capacitat que tenguim per conservar i divulgar aquest patrimoni. Hem de valorar allò que tenim al medi ambient i una cosa portarà a l'altra, perquè si es valora, es conserva, s'estima, es respecta i es pot traslladar a les generacions futures. Per tant, l'educació ambiental i l'educació en majúscules són imprescindibles per al desenvolupament humà, i a països com els del Sud, si es vol sortir d'aquesta situació de pobresa, un dels factors més importants serà invertir recursos en educació.

-Es pot parlar d'una pedagogia de les bones maneres ambientals?

-L'educació ambiental té uns fonaments teòrics importants, des dels anys setanta a nivell internacional hi ha hagut documents que han recollit uns principis, una metodologia, unes orientacions per desenvolupar l'educació ambiental, que li han donat fonaments a nivell internacional, això per una part. Per l'altra, allò que és més important, existeix una raó de ser de l'educació ambiental. Mentre hi hagi problemes ambientals, ha d'existir. No és una cosa a part del món, sinó una de les respostes possibles a una

"L'educació ambiental i l'educació en majúscules són imprescindibles per al desenvolupament humà, i a països com els del Sud, si es vol sortir d'aquesta situació de pobresa, un dels factors més importants serà invertir recursos en educació".

Miquel Àngel Ballester va arribar al Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa de molt jove, i de llavors ençà ha dut a terme tasques relacionades amb l'educació ambiental. Diplomàtic en Filosofia per la UIB, Ballester és amb trenta-cinc anys el responsable del Servei d'Educació Ambiental del GOB. A més d'educador i professor de cursos sobre medi ambient i educació ambiental, ha estat autor de nombroses publicacions, com *El Pla Jove* i altres estratègies d'acció ambiental, la guia didàctica *"Viure a la Serra de Llevant"* o *"L'educació ambiental a la UIB: una assignatura pendent"*.

problemàtica, i dic una de les possibles perquè no ho resol tot, com dèiem abans, l'escola. L'educació ambiental tendrà el seu pes si s'implanta a l'escola, però si també hi ha una bona gestió ambiental per part de les empreses i de l'Administració. Hi ha decisions que marquen el futur de la societat, per exemple ampliar o no l'aeroport, que afecten la nostra sostenibilitat; no veure això i treballar l'educació d'esquena al que passa és ser cecs. Tot ha d'anar relacionat, i l'educació ambiental ha d'anar de la mà d'una bona gestió i de decisions polítiques sostenibles.

"Hem de generar del no-res iniciatives i accions per fer front als problemes, per trobar solucions a partir del consens i del diàleg, perquè el respecte a l'entorn no pot ser mai imposició, i això és feina de l'educació ambiental també".

gienisme". Sorgia aquesta necessitat d'educar en la natura, dins la natura, millor dit, que no significava educar a favor de la natura, perquè l'educació ambiental ha tengut tres fases. L'educació en el medi, que ha estat aquest retorn a la natura; l'educació sobre el medi, que són les ciències naturals, on es perd la funció transformadora de l'educació; i una tercera fase que és l'educació a favor del medi, que apunta més enfora que les dues anteriors i que entén que el seu destinatari i la seva defensa no només era de la natura, sinó del medi ambient entès com a factor social, econòmic i naturalment naturalesa incorporada com a focus de l'educació.

-En quin país podem dir que és més avançat aquest concepte?

L'educació ambiental té iniciatives i pràctiques interessants a tot el món. El que és important és aprofitar les possibilitats que tenim, Internet, per exemple, per aprofundir en les experiències dels altres, per conèixer-les i veure què és aprofitable en la nostra feina. Les trobades que se succeeixen i l'autoreflexió més localitzada que s'elabora a l'Estratègia Balear d'Educació Ambiental són eines que ens han d'ajudar totes juntes a desenvolupar una educació ambiental més eficaç. No podem badar perquè hem de ser conscients que els problemes ambientals i de desigualtat mundial augmenten. Llavors, des d'aquest punt de vista, hem de ser capaços d'implicar la societat en tot això, perquè vegi els problemes, interessar-los per resoldre'ls i per cercar la manera de trobar les estratègies més adequades per enfrontar-los. I això ha de venir d'aquest intercanvi que s'ha de produir entre la gent que treballa en aquest món. Jo crec que hi ha una mancança que s'ha posat de manifest a molts d'encontres que hem mantengut la gent que ens dedicam a això, i és que existeixen moltes iniciatives semblants, es fa el mateix a moltes bandes, però es desconeix. I si aquestes petites iniciatives anassin en la mateixa direcció seríem capaços

-Quan sorgeix el concepte d'educació ambiental?

-La realitat més propera a Espanya la trobam a Catalunya, a l'Escola Nova. Podríem parlar de Rosa Sensat, d'aquelles iniciatives d'entrar en contacte amb la natura, de veure-la com un espai saludable, com una resposta a aquella situació industrial de pèrdua de qualitat de vida de la ciutat. Se cercava la natura com a fugida, recerca d'una salut personal, fins i tot es plantejava fer campaments a la natura per "hi-

de ser més eficaços, d'amortitzar els esforços que feim i d'arribar millor a més gent. I per tornar un poc a la pregunta, es fan iniciatives interessants a diferents parts del món, als països del Nord i també als del Sud, en aquest cas amb el focus centrat a Brasil, a Porto Alegre, on hi ha col·lectius socialment molt diversos que representen la inquietud de fer coses en la mateixa direcció per fer un món millor, això que sona tan infantil, això és el que en el fons hi ha darrere aquests moviments, la idea que això és possible.

INDICADORS D'EDUCACIÓ

-Quins serien els indicadors que mostren que una societat està ben educada mediambientalment?

-Són els valors que majoritàriament comparteix aquesta societat: si som solidaris, si tenim uns comportaments que tenen a veure amb el medi ambient, si preocupa que el territori sigui limitat i si tot això guia les actuacions. Per exemple, si anam de comprar i tenim present les repercussions ambientals i socials del que comprem, això és un indicador. Quanta gent es preocupa per reduir els residus o per boicotejar, com a iniciativa ciutadana, determinats productes pels components que tenen o perquè no tenen un preu just. Un indicador seria no només el percentatge de superfície protegida sinó quina gestió en feim. Quina contribució es fa al canvi climàtic, com a concepte més global. El fet que es redueixi el nombre de visitants, ara que es parla de l'ecotaxa, i les decisions que es prenguin sobre aquests temes, ens indicaran si anam cap a un camí de sostenibilitat.

-Aquí, a Balears, com qualificaria la situació en què ens trobam a partir d'aquesta anàlisi?

-Crec que queda molt per fer. Cada any s'han fet estudis sobre l'estat del medi ambient a Balears, promoguts per "SA NOSTRA" i altres entitats, que analitzen temes com la població i el consum de recursos. Ens diuen que creix, i això vol dir que no som capaços d'equilibrar aquest consum, perquè creixem. Des d'aquest punt de vista, població i consum de recursos, hi ha un problema que hem de saber veure i hem de prendre mesures perquè s'adapti la població als recursos i no al revés, que és la tendència. Després, pel que fa a altres àmbits com els espais naturals, un altre indicador és l'estat del medi ambient local, i en aquest cas del medi natural. Hem fet progressos quant a protecció del territori, ara bé, queda tot per fer, perquè, els sabrem gestionar adequadament i la població en sabrà fer un ús adequat? Aquí hi ha tot un repte social que es planteja i en el qual tots hem de participar. Després hi ha un altre aspecte: no seran sostenibles aquests espais si les Illes no ho són. S'ha acabat el concepte d'espai natural com a santuari. Això, per exemple, ha canviat a la serra de Llevant, on és un repte viure dins el Parc i conservar l'entorn. En resum, hi ha molt per fer, encara que s'han fet avanços. S'han d'orientar les iniciatives d'educació en funció de la importància dels problemes, no podem deslligar l'educació de la problemàtica mediambiental. I a vegades el que s'ha fet és treballar a través d'iniciatives d'educació ambiental a problemes petits, i jo crec que el que s'ha de fer és donar resposta als principals problemes, com són el creixement urbanístic i turístic o el consum de recursos. L'educació ambiental ha de treballar de forma didàctica, entenedora i amb les eines adequades per arribar als seus

destinataris i resoldre aquests problemes.

ILLES BALEARS, BON LABORATORI

-Donades les característiques de Balears, és un bon laboratori per fer feina en aquests valors?

-Ho ha estat, ho és i ho serà. Ho ha estat des del punt de vista de l'evolució natural de les illes, que es dona de forma més accentuada que al continent. Les illes són un laboratori d'evolució natural. D'altra banda, el que s'introdueix és l'establiment d'uns límits que hi són i fins i tot són visibles, perquè un dels problemes que té l'educació ambiental de vegades és que incideix en problemes invisibles, com pot ser el canvi climàtic. En canvi, en el cas de Balears, ens dona una mà el fet que és visible que tenim uns límits, que no podem créixer per damunt d'ells. Llavors, a partir d'aquí som un laboratori i una terra d'actualitat, perquè hi ha altres comunitats que ens miren per veure què som capaços de fer. Per tant, tenim la responsabilitat afegida, per ser illes, de plantejar-nos certs reptes. També som un laboratori perquè no hi ha receptes per resoldre tot això, sinó que hi ha assaig i error. Hem de generar del no-res iniciatives i accions per fer front als problemes, per trobar solucions a partir del consens i del diàleg, perquè el respecte a l'entorn no pot ser mai imposició, i això és feina de l'educació ambiental també, ajudar que la població assumeixi aspectes com l'existència dels parcs, els canvis que hem de realitzar a la nostra manera de viure, com reduir els residus o com hem de consumir millor, reptes molt diversos.

-Com es podria millorar la tasca dels grups d'educació ambiental a l'actualitat?

-És important destacar que fer educació ambiental dia a dia no ens ha d'impedir ser crítics amb les nostres accions, hem de valorar el que feim i valorar-ho col·lectivament, i això enllaça amb la iniciativa del Fòrum Balear d'Educació Ambiental, on es planteja l'estratègia com a primer repte, i com a marc de

trobada de la gent que ens dedicam a l'EA. És bo aprofitar aquests espais de trobada i sobretot aprendre a actuar de forma coordinada, fins i tot per millorar l'eficàcia, fa falta un banc de dades ambientals únic. És a dir, hi ha iniciatives, com ara són per exemple informes que són fonamentals per a la nostra acció, i que estan molt fragmentades i dificulten l'obtenció d'informació. Hem de millorar també la participació a nivell intern, per exemple, amb els socis del GOB, i externament, amb les altres entitats.

"Hem de valorar allò que tenim al medi ambient, i una cosa portarà a l'altra, perquè si es valora, es conserva, s'estima, es respecta i es pot traslladar a les generacions futures".

Un centenar de socis formen la Societat Balear d'Educació Ambiental que la biòloga Antònia Llabrés presideix amb tenacitat. Una societat nascuda, com la catalana, d'un grup acadèmic convençut que la consciència ecològica no havia d'adoptar només les formes de la reivindicació, sinó també les de la pedagogia. La Societat Balear d'Educació Ambiental pateix ara una felicitat crisi de creixement, senyal que ha aconseguit arrelar, en un moment on són necessàries les alternatives. Antònia Llabrés viu aquest convenciment alternatiu fins als darrers detalls de la quotidianitat. Enyora i predica l'austeritat d'un temps passat, convençuda que així es pot trobar l'equilibri.

La nostàlgia d'un equilibri auster

Gina Garcías Sansaloni

-El seu treball posa de manifest el gran buit que fins fa poc hi havia hagut en els programes escolars en temes d'educació "cívica"?

-Ja no hi ha aquest buit, però sí que hi ha un dèficit d'aquestes qüestions, no només al món escolar, sinó sobretot, entre el conjunt dels ciutadans. Els ciutadans haurien de tenir els recursos intel·lectuals suficients per poder canviar el seu xip i pensar que no és veritat que la protecció del medi ambient sigui una responsabilitat exclusiva de les administracions públiques, sinó que és responsabilitat de tots. Els ciutadans tenen un poder molt gran per canviar les coses, molt més del que s'imaginen.

-Vostè ho creu?

-Sí, n'estic convençuda. Ho percepc, no només en el meu treball com a educadora ambiental, sinó també, per exemple, en el moviment veïnal. Visc a Son Sardina, i veig el desig de la gent d'apreciar la bona vida, en sentit positiu, en el de sentir i de transmetre la il·lusió, de saber connectar amb un projecte comú, de creure que les coses seran com nosaltres vulguem que siguin. És una sensibilitat que jo crec que els falta als polítics.

-Com es concreta, en el món del medi ambient?

-No hi ha una sola recepta. Els mediambientalistes anam molt a contracorrent, aquest és el problema. Ens han fet creure, al conjunt dels ciutadans, que qualitat de vida vol dir consumir molts de recursos. Però jo estic convençuda que es poden fer moltes coses sense haver de gastar tant.

LES CAUSES DE L'EROSIÓ

-Així, vostè creu que aquesta "petjada ecològica", aquest desgast suïcida del planeta, no té com a darrera causa el sistema productiu i el sistema de poder, sinó que més aviat resideix en els mals hàbits ciutadans?

-No, no, no. Els problemes són més greus, però també estic convençuda que els ciutadans tenim més poder del que ens pensam. Crec fermament que els polítics actuen quan veuen que els ciutadans pressionen. Basta veure l'exemple del GOB. La tasca del GOB ha estat fantàstica en aquest país nostre, i s'ha fet de forma voluntària i il·lusionada, i ha aconseguit no només canviar els ciutadans sinó també canviar els polítics

EL CREIXEMENT URBANÍSTIC

-Quins són els temes d'educació ambiental sobre els quals els ciutadans de Mallorca pateixen més dèficits?

-Jo crec que el tema del creixement és el més greu. La gent se'n comença a adonar. El que no sabem és com aturar-ho. Fa uns dies els mitjans de comunicació anunciaven les previsions de creixement per als pròxims deu anys. Serem un milió dues-centes mil persones. La gent amb la qual he comentat aquestes dades està espantada. La sensació de saturació ja la tenim ara, que som vuit-centes mil habitants. Imagini's amb un 50% més de població. A més, abans només ens sentíem ofegats a l'estiu, ara ja és quasi durant tot l'any.

-Què haurien de fer els ciutadans?

-Pressionar contra el creixement il·limitat. Una consciència ambientalista més forta forçaria els poders públics, i per ella mateixa contribuiria a canviar les coses. Si la gent empràs més el transport públic, Palma no patiria l'actual caos circulatori. Els ciutadans no han de demanar més carreteres ni comprar cada vegada més cotxes, sinó exigir

Antònia Llabrés és biòloga per la Universitat Autònoma de Barcelona, on el catedràtic Jaume Terrades la va introduir al món de l'educació ambiental. Va començar a fer pràctiques amb ell a la Universitat Autònoma de Barcelona, l'any 81. Havia fet un treball d'ecologia, un itinerari a la Gran Bretanya. Col·laborà amb Jaume Terrades a la primera campanya de conscienciació sobre residus, encarregada per la Federació Espanyola de Municipis. L'any 1983 tornà a Palma, on va participar a la redacció del Pla d'interpretació de l'Albufera d'Alcúdia. Ha fet feina al Departament de Dinàmica Educativa de l'Ajuntament de Palma en l'etapa socialista, campanyes d'estalvi d'aigua per a l'Ajuntament de Calvià, i treballs de divulgació sobre el medi natural. Col·labora amb la UIB en tasques de comunicació de campanyes sobre temes ambientals. Defineix el seu treball com el de posar la informació científica a l'abast dels comunicadors. La majoria de les campanyes les ha dirigit al món escolar, tot i que també ha col·laborat en projectes per a adults, com "Farrutx: patrimoni viu", dirigit a la població d'Artà.

més serveis. Fins ara els mediterranis no hem tengut el sentit cívic d'assumir les normes col·lectives. I hauríem d'evolucionar cap a una ètica ambiental. El medi és de tots. El que fem a casa nostra afectarà el nostre entorn. Ho hauríem de saber.

-Per ventura la submissió ancestral a les formes diverses de caciquisme ens ha fet així.

-Sí, pensam que aquí qui no es passa de viu és beneït. Aquesta mentalitat hauria de canviar. No es pot omplir les Balears de zeladors d'obra, la gent hauria de complir la normativa urbanística per convenciment cívic. Ens hauria de fer vergonya anar a un contenidor i abocar els fems sense separar. Com podem tancar Son Reus i la incineradora? No podem racionalitzar res.

LA GÈNESI DE L'SBEA

-Va ser per aquests motius que vàreu crear la Societat Balear d'Educació Ambiental?

-Es va crear l'any 1985. Un grup de professors d'institut, gent molt sensible a temes mediambientals, i un grup de persones del GOB, la varen constituir. El primer itinerari mediambiental de Mallorca el va fer el GOB. Aquest grup vàrem pensar que l'educació ambiental havia d'arribar a tothom, separada de la radicalització que en aquell moment acompanyava aquests temes. No és que pensàssim que no era necessària, creïem fermament en la necessitat d'organitzacions com el GOB o Greenpeace, sinó que pensàvem que s'havia de penetrar a la població des d'un punt de vista professional. Introduir els professionals, sobretot de l'educació, en els coneixements mediambientals perquè els poguessin divulgar en el seu àmbit de treball.

-Un grup de professionals es reuneixen per iniciar una tasca pedagògica paral·lela a la reivindicativa. Una vegada constituïda, què fa?

-Es fa un grup de reflexió, primer dins el món educatiu. Es varen fer els primers itineraris, aquests titulats *Didàctica de la Natura a les Balears*. Són dos toms, editats l'any 1987 que no han tengut la difusió que mereixien. Són unes obres boníssimes. Són itineraris de natura per als urbanites. S'hi planteja quin tipus de valors té la naturalesa a les Balears: el territori, el clima, el bosc, la geografia... i expliquen la manera de treballar aquests temes: els llocs per visitar, les experiències amb els alumnes, el treball de laboratori, les activitats complementàries... Va ser una eina bàsica en aquells anys. És una obra en la qual va col·laborar molta de gent i que va costar molt de publicar.

COBRIR UN BUIT

-Aquest grup de professors, el primer que degué detectar va ser l'immens buit que hi havia en la didàctica d'aquells anys.

-No hi havia cap activitat.

-Ara han passat quinze anys des que vàreu editar aquests

primers llibres. Com ha canviat tot en aquests anys?

-S'han fet noves publicacions. Quan nosaltres vàrem començar, vàrem entrar en contacte amb gent de Catalunya, que també va formar la Societat Catalana d'Educació Ambiental. Hem anat sempre plegats i hem establert noves col·laboracions. Els problemes són semblants. Hem ajuntat forces i esforços. Hem fet publicacions conjuntes, per exemple aquestes monografies d'educació ambiental, de les quals ja hem publicat sis o set números, editades primer per Di7 i ara per una editorial catalana. Els temes són d'educació ambiental i llibres per a infants i joves, la xarxa d'Internet i l'Educació Ambiental, "Cinquanta persones que conspiren".

-Què conspiren?, a favor del medi ambient?

-Sí, és clar. Vàrem fer unes monografies sobre els elements bàsics de la natura: aigua, energia, aire i terra. Al principi tot era una tasca de voluntariat. Ara les institucions han començat a involucrar-se en el tema, han creat serveis d'educació ambiental, els ajuntaments, les entitats bancàries, com "SA NOSTRA" o La Caixa, que ofereixen activitats de natura... el Govern de les Balears... de manera que ara comença a haver-hi molts de professionals que treballen en educació ambiental.

"Una consciència ambientalista més forta forçaria els poders públics i per ella mateixa contribuiria a canviar les coses".

És gent molt jove. Els educadors ambientals estan molt mal remunerats. Són uns professionals poc definits. Jo vaig anar a Hisenda, i em vaig haver d'inscriure com a "monitor de tiempo libre" o "enseñanza fuera de establecimiento". No encaixam enlloc. Un educador ambiental tant és una persona que es posa davant un grup, com la que escriu, fa una programació, fa material didàctic... Tot això Hisenda no ho admet, et diu, o fas una cosa o una altra. Hisenda no és més que un reflex de la societat. La societat no sap ben bé què som.

-És a dir, les institucions públiques, les entitats bancàries, han comprès la vostra feina, però encara no hi ha un reconeixement social ni oficial.

-No, fins i tot els educadors no saben ben bé quin paper juguen. Nosaltres no som un col·legi professional, som un fòrum de reflexió. Ara ja som més de cent socis, que està molt bé en una comunitat com la nostra, però travessam una certa crisi de maduració. Teníem molta necessitat de trobar-nos per compartir els problemes que se'ns presentaven, per compartir les estratègies, i ara la gent es veu en el món professional, ja no necessita el BEA com a lloc d'encontre, i ara travessam un procés de redefinir quin és el paper que ha de jugar aquesta societat per als seus socis.

-On es formen els educadors mediambientals?

-No hi ha un centre concret. Molts dels educadors són llicenciats en carreres relacionades amb l'educació mediambiental: geografia, biologia, pedagogia, moltes treballadores socials. Aquests professionals que tenen una carrera fan a vegades un postgrau d'educació ambiental. Un altre sector prové de cursos fets amb ajudes europees, de la formació professional, que proporciona el títol de "educador ambiental", i finalment un altre sector prové de les es-

coles d'esplai, dels escoltes... són monitors de temps lliure que s'especialitzen en educació ambiental. T'hi trobes amb un ventall molt ampli. El tipus de feina depèn del bagatge professional de cadascú, i aleshores el que compta més és el currículum personal.

-Arribarà un moment pròxim en què aquesta tècnica estarà ben regulada perquè s'haurà demostrat la seva necessitat social?

-Sí, de fet no hi ha Congrés d'Educació Ambiental on no es parli dels educadors. No ens hem arribat a posar d'acord, perquè és un tema que cou. Ara fa d'educador ambiental gent molt jove, que accepta treballs precaris, i deixa aquesta tasca tot d'una que pot aconseguir-ne una altra millor. Això sí que és un problema. Comptam amb una sèrie de professionals que, quan estan ben preparats, deixen aquesta professió per una altra més reconeguda i més valorada. Fa vint anys que em deien que l'educació ambiental està de moda. Però tot és més lent del que em pensava.

-L'educació ambiental per al món no escolar, quins canals precisa?

-Aquesta és la nostra assignatura pendent. Com que vàrem començar al sector escolar, sembla que no hem gosat penetrar en uns altres sectors. Les administracions, les entitats bancàries, es dirigeixen preferentment al món escolar, sembla més rendible, però ja comença a haver-hi certa sensibilitat cap al món adult.

-Dels hàbits quotidians dels ciutadans, quins són els aspectes que més s'haurien de reeducar?

-Els pensadors ens diuen que no és que no s'hagin de fer les coses, sinó que s'han de fer d'una altra manera. La qüestió és ajustar els hàbits a les necessitats, consumir menys aigua, utilitzar la bicicleta i el transport públic, reutilitzar el paper, el vidre... Canviar la manera de fer les coses, tornar a la consciència que els recursos són escassos. Hauríem d'aprendre molt dels nostres padrins, de la gent que ha viscut una guerra, no perquè ells fossin ecologistes, sinó perquè tenien consciència de l'escassetat dels recursos. Però tenim els defectes dels nous rics, les Balears som una societat de nous rics.

LA TASCA CÍVICA

-Per què no són populars aquestes qüestions?

-És tasca de tots. Els mitjans de comunicació ens podrien ajudar molt, molt... Els poders públics no sé si ho faran, perquè l'educació ambiental és un poc subversiva. Té un component crític que és incòmode per als polítics. No els agrada.

-Vostè quan diu polítics, és que els considera a tots iguals, que fan el mateix paper?

-Sí, tot i que uns més que els altres. Però a tots els resulta incòmode que els ciutadans estiguin organitzats. L'altre dia vàrem fer una festa al barri de Son Sardina. No ens va costar res, perquè fèrem un intercanvi de grups musicals amb els veïns del Rafal Vell. Sé cert que als polítics els va fer mal de panxa, no saber què fèiem nosaltres aquí, que ens ho poguéssim muntar sense que ells ho controlassin.

LA DISTRIBUCIÓ DE FUNCIONS ECOLOGISTES

-Amb els moviments ecologistes, el Partit d'Els Verds, societats com la vostra... la distribució de rols per a la defensa del medi ambient ja és completa?

-Tots compleixen el seu paper. Ens complementam. L'única forma de tirar endavant és mitjançant la col·laboració. Estam condemnats a entendre'ns. Molts som socis a la vegada del GOB, de l'SBEA, de la Societat d'Història Natural... hauríem de fer una quota única... Estam en un moment en què és necessari ajuntar esforços, perquè n'hi ha poc, de voluntarisme.

PORTO ALEGRE: L'ALEGRIA DEL RETROBAMENT

-Porto Alegre ha estat una cita important per plantejar vies alternatives?

-Jo crec que sí. Perquè és un lloc d'encontre de multitud de persones que moltes vegades senten el desànim de lluitar tots sols. És reconfortant trobar tanta gent que pensa igual que un mateix. És aquest coratge, el que fa canviar les coses. Canviar les coses no costa doblers. A vegades m'espant quan veig un arbre al carrer que s'asseca. Com és possible que els ciutadans que hi viuen al davant no el reguin? D'aquell arbre és tan responsable el batle com els

ciutadans que hi viuen davant. No podem adjudicar totes les feines a les administracions... Antigament totes les feines eren així: antigament recollien els fems dels veïns i els reutilitzaven, es repartien l'aigua entre els veïnats, entre tots netejaven els carrers... Ara volem descarregar en l'Administració totes les responsabilitats, perquè com que la pagam, l'exigim... Això ens fa ser molt tuda-dors. Hauríem de recuperar el protagonisme de poble. El medi és de tots i n'hem de tenir cura entre tots. Porto Alegre ha demostrat que la democràcia és alguna cosa que hem de conquerir cada dia.

Sembla que nosaltres ja no ho sabem, que vivim enganxats.

-Quin enganx?

-És una pena no haver sabut digerir ni madurar els anys eufòrics de democràcia socialista, que varen ser un somni meravellós. Se'ns varen donar tots els mitjans i els ciutadans ens vàrem pensar que eren il·limitats, no pensàrem que els havíem de mantenir i reposar. Vàrem engegar la marxa entre tots i després no vàrem mantenir aquella càrrega d'il·lusió, de complicitat, ens vàrem cansar... i aquí som.

"No encaixam en res. Un educador ambiental tant és una persona que es posa davant un grup, com la que escriu, fa una programació, fa material didàctic..."

Assessora per a l'educació ambiental de la Direcció General d'Innovació de la Conselleria d'Educació i Cultura

Francesca Henales (Palma, 1964), assessora per a l'educació ambiental de la Direcció General d'Innovació de la Conselleria d'Educació i Cultura. Treballa a l'àrea de promoció educativa del Servei d'Innovació. Creu que el concepte d'educació ambiental ha de ser integral, abraçar tots els aspectes educatius, pensa que no es pot desvincular dels aspectes generals de l'educació ni del medi. En definitiva, del que es tracta és que els al·lots surtin amb consciència crítica, cívica i moral, i en tot això hi té molt a veure el respecte al medi ambient. No sap si l'escola forma ciutadans exemplars o no, però el que creu és que si no es treballen aquests valors -la solidaritat, el civisme, el respecte al medi- no hi haurà possibilitat que els nins i nines els incorporin més tard a la seva vida i actitud quotidianes.

ser presents a les diferents àrees com a assignatures. Per exemple, l'educació cívica, la moral, l'educació per a la salut i l'educació ambiental. En principi s'insisteix que tots aquests aspectes educatius no han d'estar fragments o descontextualitzats, sinó que s'han d'implicar en les diferents àrees. El que es pretén és que les àrees estiguin impregnades del concepte d'educació ambiental, que no sigui una assignatura més, perquè sinó ens trobam que es compartimenta. Entenem com a temes transversals totes aquelles problemàtiques socials que a nivell de demanda externa es considera que s'han de tractar a les escoles, però no fora de la dinàmica educativa, fora del context de les aules. Quan parlam de temes transversals d'educació ambiental ens referim, sobretot, a actituds i valors.

-Quin és l'objectiu de l'educació ambiental?

-Aquests temes tenen un valor important per al desenvolupament integral de la persona i el que volem és aconseguir persones crítiques, responsables, amb esperit de participació, que formin part de la ciutadania com a persones responsables, integrades al seu entorn. Han de poder prendre decisions i fer front als problemes... i problemes també n'hi ha a l'entorn més pròxim. Per això deim que l'educació ambiental ha de ser implícita a la dinàmica del centre.

Una concepció integral de l'educació ambiental

Antoni Oliver

-Quins projectes de cara a les escoles promou la Conselleria?

-Per una banda des de la Conselleria es fa una labor de fomentar l'educació ambiental. Arriben contínuament demandes d'institucions, organitzacions, entitats, altres conselleries, organitzacions no governamentals, amb l'esperit d'incloure els seus programes, projectes o activitats als centres escolars, en bona part són projectes d'educació ambiental. GOB. Greenpeace, granges escola, etc. L'any passat la Conselleria va fer un conveni amb el GOB per potenciar l'educació ambiental a través dels programes que organitza el mateix GOB. El GOB des

-Quins programes es duen a terme en matèria d'educació ambiental?

-En principi s'ha d'explicar el que es fa a les escoles i el concepte d'educació ambiental. Si ens centram en el marc de la LOGSE, en el currículum educatiu, a les diferents etapes educatives es defineixen unes ensenyances que han de

de fa deu anys té una àrea d'educació ambiental que ofereix a les escoles els tallers d'educació ambiental i ara això és als centres com a oferta educativa. D'altra banda l'any passat vàrem fer una convocatòria de programes propis adreçada als centres públics per a projectes d'innovació i també hi havia projectes d'educació ambiental. Més de vuitanta centres varen presentar projectes i molts estaven re-

lacionats amb l'educació ambiental. Hi va haver projectes sobre alimentació, educació del consumidor, ambientalització, educació intercultural, etc. No tots tenen el títol d'educació ambiental, però no podem obviar que l'educació ambiental està interrelacionada amb l'educació per a la salut, l'educació per al consum..., perquè quan treballes el teu entorn treballes hàbits de consum, de sostenibilitat, de respecte per un mateix, d'higiene, de salut, etc. També hi va haver molts de projectes que tenien a veure directament amb l'educació ambiental, com ara projectes d'hort escolar, projectes d'ambientalització.

ECOAUDITORIES

-Ecoauditories?

-Quan es parla d'ambientalització necessàriament s'ha de fer primer un estudi, una ecoauditoria. Molts de centres duen a terme projectes que passen per una avaluació que és l'ecoauditoria. De totes maneres, no només hi ha projectes que duen a terme els centres en solitari sinó que també hi participen altres institucions.

-Per exemple?

-El Consell Insular de Mallorca, a través de la Fundació Deixalles, Mallorca Recicla, assessora centres i de cada vegada és major la demanda que tenen per assessorar els centres en aquestes ecoauditories. També hi ha els programes del GOB i de "SA NOSTRA". De fet la Conselleria de Medi Ambient, juntament amb la Direcció General de Recursos Hídrics, enguany ha tret unes auditories d'aigua. Per resumir, hi ha la convocatòria d'innovació, inclosa l'educació ambiental, en què trenta projectes feien referència a l'educació ambiental. Sabem que és un tema que és en mans i en boca de tots i hi ha una sensibilització, les paraules "eco" i "bio" sonen amb força. Després hi ha la valoració de projectes que arriben, s'avalua si es poden assumir com a recursos educatius als centres. I d'altra banda, hi ha, com a recurs educatiu, els camps d'aprenentatge.

-Quina tasca fan aquests camps d'aprenentatge?

-Són instal·lacions, fora de l'escola, on els centres públics, privats i concertats, demanen estades per realitzar itineraris d'entre un i cinc dies. S'hi estudien objectius del mateix currículum educatiu d'infantil, primària o secundària, però directament en contacte amb l'entorn, cosa que al centre quasi mai no tenen la possibilitat de fer. Si es vol estudiar el bosc o la biodiversitat, es pot fer a la naturalesa, es pot fer al camp d'aprenentatge. Si es tracta d'estudiar les plantes del voltant, també es pot fer amb els itineraris que tenen els camps d'aprenentatge. Actualment hi ha cinc camps d'aprenentatge, un és a Son Ferriol i s'adreça al món agrícola, especialment, estudia tot el que fa referència a plantes, horticultura, animals de granja o domèstics, i aquest té més demanda en educació infantil i primària, supòs que per la seva situació més propera a Palma i pels temes. Malgrat tot hi ha moltes possibilitats per treballar temes de secundària, per exemple el compostatge, l'acidesa, la temperatura, etc., el Ph. Després hi ha el d'es Palmer, situat a Campos, on s'estudia el salobrar i el sistema dunar, generalment la demanda se situa entre segon i tercer cicle de primària i segon i tercer cicle d'ESO. També estudien la fauna i flora de l'entorn. El tercer és a la banda d'Orient i fan itineraris per conèixer les sitges, l'alzinar. Els

seus itineraris van des del castell d'Alaró a Orient. És a dir, que es toquen tres aspectes ambientals molts diferents, com són el medi rural, el medi de costa i Tramuntana.

També hi ha un camp a Eivissa, amb un programa molt consolidat, a Sant Vicent, on fan itineraris de natura i enguany han incorporat el rusc, perquè hi ha hagut uns problemes amb la pol·linització. Estudien el tema de les abelles amb el rusc. A Ciutadella hi ha es Pinaret, on abans del temporal hi havia més pins, on fan itineraris de natura per estudiar el món agrícola. Als camps d'aprenentatge hi ha dos docents que recullen totes aquestes possibilitats de propostes educatives que, relacionades amb el seu entorn més immediat, es poden oferir a l'alumnat. Llavors fan les propostes actualitzades i les ofereixen als centres. Aquestes activitats tenen molta demanda per part dels centres.

-Aquesta educació només és un complement a l'educació de ciències naturals?

-No únicament... És clar que qui estudia un medi s'atraca més a les ciències naturals o de coneixement del medi, però al mateix temps dóna a conèixer costums, utilitza un llenguatge propi, toca moltes àrees i no es tracta de matèries exclusives de les ciències naturals. Quan es parla de sitges, s'ha d'explicar quins oficis es varen derivar de la cultura de la muntanya, quines varen ser les paraules que sorgiren, etc.

"Quan parlem de temes transversals d'educació ambiental ens referim, sobretot, a actituds i valors".

-La societat del risc, s'explica els riscos mediambientals?

-Quan parles del teu entorn no es pot obviar quina influència hi té l'home amb la seva tecnologia i forma de produir. L'educació ambiental no es pot deslligar mai de l'educació per al consum o per a la salut, perquè és evident que l'home es relaciona amb persones i interactua amb l'entorn i això provoca uns impactes. Aquests impactes quan ets a la teva àrea, ja són al temari, perquè hi ha el coneixement de l'entorn, s'hi explica què ha provocat l'home, què fa l'home amb el seu creixement i què podem fer nosaltres, quins problemes hi ha, i si això es fa amb un esperit de treure dels alumnes el vessant crític es planteja el que es pot fer per solucionar aquests problemes que sorgeixen a la vida quotidiana.

ELS OBJECTIUS DE L'EDUCACIÓ

-Com es tracta l'educació ambiental als centres?

-Si parlem del que preveu la LOGSE, tenim que un dels objectius fonamentals de l'educació és proporcionar una formació plena, és a dir, que possibiliti als alumnes crear la seva pròpia identitat i aconseguir una concepció de la realitat que integri a la vegada l'entorn, la relació que poden tenir amb ell i la valoració ètica i moral que en poden fer. S'hi especifica també que hi ha d'haver una formació de respecte i de defensa del medi ambient. Si tenim en compte aquests objectius, dins el currículum que té la Comunitat Autònoma de Balears, a l'article segon, també s'estableix com a prioritat la conscienciació de pertànyer a les Illes Balears amb tot el que implica de respectar i estimar el patrimoni, el territori històric, cultural i lingüístic i les tradicions, moltes d'elles relacionades amb el medi natural i el món rural. D'altra banda, l'adquisició de valors sobre la

salut individual, col·lectiva i ambiental. Tot això derivat del coneixement del propi cos, dels costums alimentaris i de comportament de risc, exercici físic, de la higiene i dels usos de recursos naturals, protecció del medi ambient i desenvolupament sostenible. Aquests són els objectius que hi ha al currículum i que, per tant, haurien de ser desenvolupats o ser implícits a totes les àrees. A la dinàmica dels centres es realitza el projecte educatiu del centre, el projecte curricular i llavors les programacions d'etapes. Dins el projecte educatiu de centre, aquests objectius han d'estar especificats.

-Com s'han de concretar aquests aspectes a cada escola?

-El que s'ha d'especificar és com cada centre, que té un entorn i una realitat social i cultural i econòmica, pot aconseguir treballar aquests objectius que estan relacionats amb l'educació ambiental. Com es tractarà el tema del consum real del dia a dia, com es tractarà el tema de salut, com s'entén el consum sostenible, els bons hàbits, etc. També es parla d'aliments, de naturalesa, etc. El que insistim des d'aquí és que quan parlem d'educació ambiental no la podem deslligar de les altres educacions ni dels valors en general que hauria de tenir un al·lot per arribar a ser una persona integral.

ELS PRINCIPIS DE L'EDUCACIÓ AMBIENTAL

-Quan va començar aquest interès per l'educació ambiental?

"Els al·lots a Mallorca no han arribat encara a l'extrem de pensar que els arbres produeixen llaunes i hamburgueses, com alguns al·lots americans, perquè tenen més proper el medi".

-L'any 1972 a les primeres reunions de caire ambiental que va celebrar la UNESCO ja s'hi va assenyalar que hi hauria d'haver un reconeixement de la degradació que es provoca al medi ambient a causa de la interacció de l'home. A partir de llavors a les diferents conferències internacionals s'ha considerat la gran importància que hauria de

tenir el medi en tot el que fa referència a l'educació. Als al·lots se'ls havia de potenciar unes actituds i uns valors que provocassin unes pautes de comportament correctes respecte del medi ambient i que permetessin el ple desenvolupament de l'al·lot a la societat i a l'entorn on viu. Darrerament hi ha hagut el *Llibre Blanc de l'Educació Ambiental* que diu que s'ha d'aconseguir una millora d'educació ambiental. A l'àmbit educatiu les finalitats són les mateixes que es plantejaven a aquests congressos internacionals. En definitiva es tracta d'aconseguir la formació integral de les persones i fer-les aptes per viure a una societat plural capaç de comprendre el que succeeix al seu voltant. El sistema educatiu ha de treballar per aconseguir la formació de persones crítiques amb el seu entorn, solidàries amb els problemes socials, i entre els problemes socials, també hi ha els problemes de l'entorn. Els al·lots han de poder tenir un paper crític i de participació dins la societat.

-S'anima a un canvi de valors, quina finalitat tendrien aquests canvis en el sistema educatiu?

-S'ha d'ajudar a tenir una consciència sobre el medi ambient i ajudar a sensibilitzar els alumnes sobre totes aquelles qüestions que es troben al seu voltant. Ajudar a com-

prendre la importància que té la interdependència social, política, econòmica, tant a les zones rurals com urbanes. D'altra banda, hi hauria la part del coneixement. Ajudar a adquirir coneixements que els facin tenir tota una sèrie d'experiències i una major comprensió del medi i de la seva problemàtica. Després el tema dels comportaments, ajudar a adquirir una diversitat d'experiències, com més experiències tinguin els alumnes amb problemàtiques de l'entorn, més capacitat tendran de comprensió del medi i dels seus problemes. També s'han d'inculcar noves pautes de comportament que impliquin respecte pel medi i que motivin la seva participació, perquè un dels objectius és que els al·lots es converteixin en ciutadans participatius. Han d'adquirir actituds per tractar de resoldre problemes ambientals com a alumnes, o com a ciutadans una vegada han acabat l'educació. El que ha de quedar clar és que no es tracta de modificar continguts del currículum sinó d'un nou enfocament de la dinàmica de treball.

-Com es faria això a les etapes educatives?

-Si tenim en compte les tres etapes, podem dir que de zero a tres anys l'al·lot té una relació molt estreta amb l'entorn immediat i amb les persones que l'envolten. El medi li serveix per desenvolupar les seves potencialitats, la seva autonomia i personalitat. Amb la seva relació amb l'entorn anirà consolidant les bases per adquirir coneixements, actitud, valors i normes que constitueixen els valors de l'educació ambiental. A primària, quan el nivell d'autonomia ja es troba més desenvolupat, ja se sap moure per si mateix i no depèn tant de la interacció amb l'adult, és capaç de desenvolupar-se a un medi més ampli, s'intenta que les experiències siguin més sistemàtiques, d'interacció amb el medi, hi pot haver activitats d'observació molt més directes i completes que a l'etapa infantil i pot tenir un coneixement més crític de l'entorn, però de l'entorn més proper. En primer lloc de l'aula, de l'escola, de ca seva, de la barriada, per anar implicant-se i formant-se una opinió. A l'etapa de secundària, quan l'al·lot ja té una capacitat d'abstracció més concreta, serà necessari donar-li a conèixer realitats més llunyanes, situacions més complexes. Això permet abordar problemes ambientals més amplis.

-Totes aquestes qüestions duen a un ensenyament integral, però es poden avaluar els resultats d'això?, els al·lots surten amb consciència cívica mediambiental, crítics, bones persones i ciutadans exemplars?

-És una pregunta difícil de contestar, perquè quan parlem d'educació ens referim a educar i els fruits no es veuen immediatament. No sabem si seran ciutadans formats íntegrament, participatius, crítics, amb consciència cívica, bones persones i ciutadans exemplars. El que és evident és que si no treballam això, no hi haurà cap possibilitat d'aconseguir-ho. És veritat que hi ha una demanda social que vol que l'escola resolgui tots els problemes i això és del tot utòpic. L'escola no pot anar deslligada de l'entorn, de la societat i dels pares. L'escola cada vegada és més conscient que ha de resoldre els seus propis problemes: com emprar els recursos del seu entorn, com potenciar que els alumnes facin un ús moderat dels recursos que hi ha. A l'escola s'utilitza molt de material fungible, hi ha d'haver una bona utilització del paper, per exemple. També s'ha de donar un valor a l'estalvi d'aigua, al consum, reflexionar sobre com es pot fer perquè el consum sigui moderat. Cada vegada hi ha d'haver una major implicació de l'escola en

aquestes qüestions: què hem de fer amb el paper que usam?, on el posarem?, com reciclarem?, quina serà la gestió dels residus que genera l'escola? Aquests temes s'han de resoldre des de l'escola. S'han de treballar aquests aspectes quotidians. Després, seguiran amb aquests hàbits? La resposta és que almenys mentre siguin a l'escola aquestes coses s'han de potenciar des que comença l'educació fins que acaba. És clar que si a l'escola participen en aquestes coses, arribarà un moment en què també ho faran a casa seva.

PROTAGONISTES: ELS INFANTS

-Participen els nins en les auditories ecològiques dels centres?

-No només hi participen sinó que són els protagonistes de les auditories. No es pot fer una ambientalització a un centre sense tenir-los en compte, perquè són el gruix d'una escola. Quan es realitzen les ecoauditories, tothom hi participa segons les seves possibilitats, des dels més petits fins als més grans, segons la implicació de l'escola i el projecte d'ambientació. Per exemple, uns es poden dedicar a estudiar quin tipus d'embolcall s'utilitza per al berenar, què es fa amb el paper, quin tipus de pintura usen, això ho fan els més petits, i els més grans poden controlar l'ús de l'aigua als banys i al pati, l'ambientalització d'espais a l'escola. Són ells els protagonistes d'aquestes auditories. Si ho fan sempre els adults, al marge dels al·lots, ni és educatiu ni tindrà èxit.

-Hi ha al·lots que tenen entorns molt agressius, que deuen tenir clar tot d'una què és un medi ambient dolent, la seva percepció de les coses pot ser molt diferent en relació als que tenen un entorn idíl·lic.

-És evident, però si un al·lot sempre ha vist això, no ho veurà tan impactant perquè és el seu entorn quotidià. El que sí que passarà és que existirà aquesta presa de consciència. Programes especials a centres ubicats a entorns més durs? Se'n fan, però no molt diferents dels que es fan a centres de millor entorn, no sé si idíl·lic, però millor perquè es troben a llocs on no hi ha tant d'impacte ambiental i urbanístic i la relació amb l'entorn és millor. És una situació semblant a viure a un bloc d'edifici on no hi ha cap zona verda o viure a un poble, segurament tendran una conscienciació diferent. Per això deia que la programació i el projecte ambiental depenen de cada centre i de la seva situació. Si l'entorn és agressiu amb el medi ambient hauran de treballar uns hàbits i unes actituds que valorin com podria ser i quines propostes i solucions de millora reals, no utòpiques, hi pot haver. Per exemple, hi ha centres que no tenen cap espai verd, perquè el disseny és ja molt antic, doncs s'han de crear aquests espais per potenciar la importància del medi, perquè no tot sigui ciment.

CENTRES MÉS ECOLÒGICS

-Hi ha plans de reforma de centres per millorar aquest entorn?

-No puc contestar la pregunta respecte dels aspectes arquitectònics. Em consta que des d'altres direccions generals que s'encarreguen dels centres i de les obres sí que tenen unes directrius perquè a l'hora de fer reformes i obres es tinguin en compte els aspectes mediambientals, quant

a gestió energètica, de residus i d'espais. Intentar posar materials no contaminants, orientació per aprofitar hores de sol, estalvi energètic, de fet hi ha instituts que tenen plaques fotovoltaïques.

-Es pot anar al centre ecològic?

-Hi ha projectes que duen a una relació més coherent amb l'entorn. És evident que a un al·lot petit no li expliques el cicle de l'aigua, però ha de saber que ell empra aigua, què és l'aigua, què suposa l'aigua a una illa amb uns recursos limitats, etc. Si no es creen uns hàbits d'estalvi d'aigua, etc., l'al·lot no ho tindrà en compte després.

-Hi ha l'anècdota dels al·lots nord-americans que dibuixen els arbres amb les llaunes de menjar fet o les hamburgueses penjades?

-Aquí encara no arribem a aquests extrems, perquè tenim l'entorn molt proper i perquè, a més, en els camps d'aprenentatge es veuen les coses. No parlem de grans localitats on l'entorn està molt deslligat dels nins. Aquí es fan activitats que ensenyen tot això, d'on surten els aliments, etc. Ara, el camp d'aprenentatge no és l'únic lloc on es pot fer educació ambiental, també s'ha de fer al centre. No tenim, afortunadament, aquest extrem. També és veritat que avui en dia hi ha una sensibilització en temes ecològics i ambientals. Els alumnes veuen els canvis que sofreixen els voltants i això fa més fàcil una consciència ambiental.

"Els alumnes veuen els canvis que sofreixen els voltants i això fa més fàcil una consciència ambiental".

El món celebra l'Any Internacional de l'Ecoturisme

GEA

El 2002 va ser declarat per les Nacions Unides l'Any de l'Ecoturisme, una activitat que representa tants perills com oportunitats per al desenvolupament de noves destinacions turístiques i, fins i tot, com a exemple per a la reestructuració de les velles.

L'acte inicial de l'Any Internacional de l'Ecoturisme tengué lloc a les Nacions Unides, a Nova York, en una sessió durant la qual la sotsecretària de l'ONU, Louise Fréchette, va reconèixer la importància mundial del turisme així com els seus avantatges i els seus perills. Patrocinat per l'Organització Mundial del Turisme i el Programa de les Nacions Unides per al medi ambient (PNUMA), aquesta declaració pretén servir de pont entre dues qüestions que es poden servir mútuament però també arribar a destruir-se si els governs responsables del desenvolupament no actuen amb mesura.

Amb una sèrie d'esdeveniments, publicacions i fòrums de discussió tant d'àmbit mundial com local s'estudiaran els efectes de l'ecoturisme en la biodiversitat, la seva potencial contribució a un desenvolupament sostenible, els seus efectes socials, econòmics i ambientals i el grau d'eficàcia dels mecanismes de regulació i dels programes voluntaris en el seguiment i el control d'aquests efectes.

INDÚSTRIA DE FUTUR

Segons va manifestar Francesco Frangialli, secretari general de l'OMT,

Fa quatre anys que l'Assemblea General de les Nacions Unides va decidir designar el 2002 com Any Internacional de l'Ecoturisme, tot oferint una oportunitat als interlocutors locals i nacionals interessats a analitzar els avantatges socials i ambientals que el turisme pot tenir per als països si es desenvolupa degudament.

"l'ecoturisme dista molt de ser marginal. No és cap moda passatgera ni una modalitat accessòria ni un "nínxol" secundari del mercat, sinó una de les vies esperançadores d'aquesta "indústria del futur" que és el turisme. I per un motiu molt simple: es troba en el nucli de la problemàtica d'edificar un turisme equilibrat, sostenible i respon-

sable", va afegir. Una lliçó que serveix tant per a les futures destinacions turístiques emparades en l'atractiu turístic com per a les destinacions ja adultes que han d'adaptar el seu vell model a les noves demandes dels consumidors.

"Hi ha moltes definicions d'ecoturisme -es digué a Nova York- però l'objectiu general és brindar l'oportunitat de desenvolupar un turisme que minimitzi els efectes negatius del sector i que promogui activament la conservació de la singular diversitat biològica de la Terra", va explicar Klaus Toepfer, director executiu del PNUMA. "Si s'aborda adequadament, el turisme pot ser una eina valuosa per finançar la protecció de zones sensibles des del punt de vista ecològic i del desenvolupament socioeconòmic de la població que hi viu o que es troba als seus voltants".

CONSCIÈNCIA MEDIAMBIENTAL

Entre els seus principals objectius l'Any Internacional de l'Ecoturisme pretén generar una major consciència entre les autoritats públiques, el sector privat, la societat civil i els consumidors sobre la necessitat de contribuir a la conservació del patrimoni natural i cultural en paratges naturals i zones rurals, així com a millorar el nivell de vida en aquests llocs. També, per difondre mètodes i tècniques per a la planificació, la gestió, la regulació i el seguiment del turisme amb la intenció de garantir la seva sostenibilitat a llarg termini.

L'esdeveniment fonamental de l'Any serà la Cimera Mundial de l'Ecoturisme que se celebrarà a Quebec a finals de maig, a la qual han realitzat ja la seva preinscripció més de 500 delegats i experts d'alt nivell.

L'ecoturisme s'ha definit com una forma de turisme de naturalesa dins del mercat, però les ONG, els experts en desenvolupament i el món acadèmic l'han formulat i estudiat també, des del 1990, com una eina de desenvolupament sostenible. D'acord amb l'estudi realitzat per l'OMT el 2001, pot representar el 4% del turisme mundial, tot i que la seva rellevància no ve donada tant pel volum de negoci, com per l'esforç que hauria de significar per protegir ecosistemes en ràpid procés de desaparició que alberguen la major part de la biodiversitat que encara queda a la Terra o per garantir que les comunitats locals tinguin veu en el desenvolupament sostenible.

El Fòrum de la Sostenibilitat aposta per un PIB ecològic

GEA

En el decurs de la primera sessió del Fòrum celebrada al Centre de Cultura de "SA NOSTRA", a Palma, es presentaren tretze indicadors ecològics que constitueixen, en opinió dels experts, un complement al càlcul que habitualment es fa del producte interior brut.

Un grup d'experts de la Universitat de les Illes Balears, Carles Manera, Antoni Riera i Macià Blázquez tenien l'encàrrec d'elaborar un *top ten*, un llistat dels deu principals indicadors de sostenibilitat que, finalment, foren tretze. Els presentaren en el decurs de la primera jornada del Fòrum per a la Sostenibilitat de les Illes Balears, celebrada al Centre de Cultura de "SA NOSTRA" de Palma. L'objectiu era poder disposar d'un índex similar al PIB, que sigui capaç d'assenyalar el creixement econòmic real, però amb un corrector respecte de l'impacte que el model econòmic té sobre el medi ambient. D'aquesta manera, l'anàlisi del PIB passaria a considerar l'estat del medi ambient i no només la repercussió monetària sobre l'economia.

Carles Manera, que és catedràtic d'història i institucions econòmiques, va apostar en la seva exposició per un canvi en el pensament econòmic que modifiqui el sistema que actualment s'empra per mesurar l'economia, un sistema que va qualificar d'enganyós. Com a exemple, va subratllar que els forts creixements del PIB de Balears en els darrers anys coincideixen amb la pèrdua de capitals naturals que no són substituïbles. Igualment destacà que hi ha una enorme ineficiència energètica i com a prova afirmà que són necessàries dues tones de petroli per cada milió de pessetes aportat al PIB quan no fa molts d'anys n'hi havia a bastament amb 1,3 tones.

ILLES INSOLIDÀRIES

El propòsit d'aquest nou índex, o conjunt d'indicadors, és que sigui assumit per l'Administració per determinar el creixement real, la qual cosa no es pot establir si únicament es miren els comptes de resultats de les empreses. Entre els indicadors seleccionats hi ha el consum de ciment, la facturació

d'aigua, els residus sòlids, la contaminació atmosfèrica, el consum d'energia, la intensitat energètica de l'economia, l'índex de desenvolupament humà, l'índex físic de qualitat de vida, la petjada ecològica, la congestió turística, els espais naturals protegits, la superfície urbanitzada i la disponibilitat d'arena a les platges. Tal volta la dada més sorprenent va ser l'afirmació que seria necessària un bosc equivalent a cinc vegades la superfície de tot l'arxipèlag per poder absorbir tot el CO₂ que les Illes emeten a l'atmosfera.

UN MODEL INSOSTENIBLE

El Fòrum, l'objectiu del qual és el debat cívic sobre la sostenibilitat i la participació ciutadana en la presa de decisions, va ser inaugurat pel president Antich, la consellera de Medi Ambient, Margalida Rosselló, i el director general de "SA NOSTRA", Pere Batle. Al llarg de la primera jornada se celebraren diverses conferències sota el títol genèric de "la sostenibilitat, què és i com la mesuram", un títol que acompanyat d'un nou interrogant: és sostenible el model econòmic de les Balears?, serví de punt de partida per a la taula rodona que clausurà les sessions. El gerent de la Federació Hoteler de Mallorca, Antoni Munar va qualificar de "bogeria" el creixement de la

capacitat d'allotjament de les Illes, si bé va puntualitzar que no és a causa de les places estrictament turístiques, sinó de l'enorme increment de les places residencials.

El director general d'Economia, Antoni Montserrat, el president de la Cambra de Comerç de Mallorca, Eivissa i Formentera, Miquel Lladó i el membre del Consell Assessor del Fòrum i director de l'Observatori de Menorca, Sergi Marí, compartiren la mesa amb el representant dels hotelers. Com era d'esperar sorgí el tema de l'ecotaxa, després que el Tribunal Constitucional aixecàs la suspensió de la seva aplicació. Els hotelers s'hi oposen -es va dir- si bé Munar puntualitzà que era perquè consideren injust que només s'apliqui sobre un tipus de turisme, el que va als hotels. Tots, però, consideraren imprescindible actuar sobre el

creixement, perquè aquest sigui un creixement qualitatiu i no quantitatiu.

CINC JORNADES MÉS

El Fòrum per a la Sostenibilitat, que té de coordinador el geògraf Ivan Murray, ha previst la celebració d'altres cinc jornades al llarg del 2002. Seran sobre el model energètic i el canvi climàtic, el territori, la seguretat alimentària i ecològica, la producció i el treball i, finalment, la planificació i gestió cap a la sostenibilitat ambiental. L'objectiu final és elaborar un pla d'acció on es recolliran totes les propostes i iniciatives sorgides durant els debats. Un pla que ha d'establir els criteris, objectius i prioritats per tal que "les iniciatives públiques i privades que es desenvolupin a les Balears es dirigeixin cap a un model ecològicament, socialment i econòmicament més sostenible".

El Govern crea dos nous parcs naturals, a Mallorca i a Eivissa

GEA

La declaració del Parc Natural de Llevant, que ja és el més gran de Mallorca, i la de Cala d'Hort a Eivissa han incorporat prop de vint mil hectàrees terrestres i devers cinc mil marines al llistat d'espais protegits de les Balears.

La declaració del Parc del Llevant de Mallorca i la de Cala d'Hort d'Eivissa han significat una decidida empena de cara a una de les prioritats del Pacte de Progrés: la preservació de l'entorn i un canvi radical en el model de desenvolupament. De fet, l'existència de dos nous parcs incrementa la superfície terrestre

Costa de Llevant incorporada al Parc Natural.

protegida a les Illes des del 1,7% del territori a prop d'un 6,5%. Només el primer, el parc de Llevant, incorpora mil hectàrees més a les que s'havien previst inicialment en resposta a les al·legacions presentades pels ajuntaments afectats. Així, s'inclouen la punta de n'Amer, el puig d'en Mir, l'ANEI de Calicant fins a la carretera de Sant Llorenç-Son Servera i els terrenys confrontats a la costa dels Pins. En total 21.772 hectàrees de les quals 16.497 són terrestres i la resta marines, la qual cosa el converteix en l'espai natural protegit més extens de les Balears.

Per la seva banda, el Parc Natural de Cala d'Hort inclou també els espais de cap Llentrisca i sa Talaia, i les reserves naturals des Vedrà i es Vedranell i dels illots de Ponent, situats al terme municipal de Sant Josep de sa Talaia (Eivissa) amb una extensió total de 2.773,31 ha (2.208,81 ha terrestres i 564,50 ha marines), a més de les esmentades reserves des Vedrà i es Vedranell amb una superfície aproximada de 79,39 ha i 154,94 ha la dels illots de Ponent.

EL PARC NATURAL DEL LLEVANT

En ambdós casos, la consellera de Medi Ambient, Margalida Rosselló, ha manifest públicament la seva satisfacció per l'increment de l'espai protegit, una protecció per arribar a la qual s'han hagut de superar molts de moments crítics a causa de la forta oposició d'alguns propietaris. En qualsevol cas, el parc ja ha començat a rodar i es fan passes de cara al que és, sens dubte, el gran repte de Medi Ambient: la declaració del parc de Tramuntana. Rosselló ha subratllat que la declaració del parc natural i les reserves naturals tenen com a principal objectiu la conservació íntegra i la millora del patrimoni natural, paisatgístic i etnològic, la valoració del patrimoni natural existent tant en sòl públic com en sòl privat i la promoció socioeconòmica en termes de sostenibilitat. Així com la difusió pública i educativa dels valors d'aquest patrimoni i l'harmonització dels usos tradicionals, científics i culturals amb els objectius anteriors.

El Parc Natural de Llevant serà dirigit per un òrgan denominat Autoritat de

Gestió, presidit per la consellera de Medi Ambient i que compta amb representacions del Govern, del Consell i dels ajuntaments d'Artà, Capdepera i Son Servera. A la Junta Rectora del Parc, hi haurà representants dels propietaris, dels caçadors, dels pescadors, dels veïns, dels pagesos, de la Universitat, organitzacions ecologistes, empresaris i sindicats.

PARC NATURAL DE CALA D'HORT

Pel que fa a Cala d'Hort, la Junta Rectora del Parc Natural estarà integrada pels representants del Govern (conselleries de Medi Ambient, Treball i Formació, Educació i Cultura, Turisme, Hisenda i Pressuposts), del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, de l'Ajuntament de Sant Josep, dels propietaris, d'associacions de veïns, cooperatives agràries, caçadors, pescadors, associacions de pesca recreativa, activitats subaquàtiques, UIB, associacions de conservació de la naturalesa, agents turístics, sindicats i experts en conservació de la naturalesa i patrimoni cultural. També es convidarà a participar-hi un representant de l'Administració central.

Aquesta àrea natural és una de les més importants d'Eivissa, la qual cosa va justificar que, gairebé la totalitat, fos declarada Àrea Natural d'Espai Especial Interès (ANEI) En aquest sentit, la Llei d'espais naturals ja disposa que el Govern havia de promoure la declaració d'espai natural protegit d'acord amb el que preveu la llei estatal.

La Fundació "SA NOSTRA" obre la convocatòria d'ajuts per a projectes culturals i solidaris, de conservació de la biodiversitat i solidaris

De l'1 de març al 8 d'abril de 2002

La Caixa de Balears, a través de la Fundació "SA NOSTRA", ha publicat la convocatòria d'ajuts per a projectes solidaris, culturals i de conservació de la biodiversitat. El termini serà obert fins dia 8 d'abril. A les bases de la convocatòria s'hi especificuen les circumstàncies en què hauran de concórrer per poder optar als premis. En el cas dels projectes solidaris es tracta de donar suport a iniciatives destinades a millorar la qualitat de vida de les persones necessitades de la nostra comunitat en els sectors de la infància i família, joventut, persones grans o amb discapacitats, malalties cròniques, drogodependències i marginació o exclusió social, i hi podran optar les entitats socials de dret privat sense ànim de lucre. En el cas dels ajuts per a projectes culturals, pretenen canalitzar els projectes de desenvolupament cultural i social del nostre entorn en les àrees de les arts escèniques, plàstiques i de creació audiovisual, així com la música, la llengua i la literatura i el patrimoni històric i artístic. Així mateix és obert el termini d'inscripció per als projectes que tenen a veure amb les ajudes per a la conservació de la biodiversitat. Els projectes guanyadors de les tres modalitats seran subvencionats per la Fundació "SA NOSTRA" fins a un màxim del 75% del seu cost real i han de ser projectes d'una durada màxima d'un any.

“SA NOSTRA” i l’educació ambiental: una trajectòria sòlida

Parlar d’educació ambiental a les Illes Balears és parlar necessàriament, també, de “SA NOSTRA” que, al llarg de vuit anys, hi ha tengut un compromís que ha arrelat fondo. No podia ser d’altra manera si tenim en compte que la Caixa de Balears sempre ha estat on havia de ser: ben a prop de les inquietuds de la nostra societat. I és evident que, a cavall de dos segles, el medi ambient és una de les grans preocupacions de la població, arreu de les nostres illes. No era qüestió, doncs, de girar l’esquena a una demanda social clara: la de contribuir, amb els mitjans a l’abast, a la formació de ciutadans que valorin el nostre patrimoni natural i cultural.

És encoratjador pensar que molts al·lots i al·lotes que aquell llunyà 1994 participaren en les primeres activitats d’educació ambiental ofertes des de la nostra entitat avui ja són adults. Aquelles vivències probablement hagin contribuït a fer-los ciutadans un poc més conscients i respectuosos envers el medi ambient en les seves decisions de cada dia.

Al llarg del camí hi ha hagut èxits, però també dificultats. No hi han mancat la reflexió, l’autocrítica i el replantejament d’algunes qüestions. En un primer moment, des d’un “Projecte Natura” acabat d’estrenar, es proposava el gaudi i el respecte envers el medi ambient. Aleshores, els missatges eren senzills, i també els recursos didàctics i comunicatius que s’empraven. Avui, en canvi, la percepció d’una realitat de cada dia més complexa, ha contribuït a la multiplicació de les iniciatives i a l’ampliació dels segments de destinataris. Actualment, els objectius queden fixats en l’horitzó de la sostenibilitat, un concepte nou, integrador i dinàmic, que guia també moltes altres iniciatives promogudes des de la Caixa de Balears.

“SA NOSTRA” ofereix actualment visites didàctiques que es duen a terme en un teixit d’equipaments educatius, propis i col·laboradors, que cobreix tot el territori balear. Es tracta de l’Escola del Medi de Can Tàpera, a Palma; la finca agrícola experimental de sa Canova, a sa Pobla; el Museu Balear de Ciències Naturals i Jardí Botànic de Sóller; la finca forestal

de la Trapa, a Andratx; l’Observatori Astronòmic de Mallorca, a Costitx; el Museu de la Natura de Menorca, a Ferrerries; i altres centres, a les Pitiüses i arreu de les nostres illes.

A més de visites als equipaments educatius esmentats, també s’ofereixen exposicions itinerants, activitats per treballar des de l’escola, seminaris per a educadors i l’accés a una extensa gamma de publicacions de contingut ambiental. Són diverses les propostes que es realitzen amb la col·laboració d’administracions, ONG i altres entitats, amb la finalitat de

tricitat a Mallorca”, “Llengües, universos en perill”, “El cavaller i la princesa. El Sant Jordi de Pere Niçard”. D’entre els seminaris de formació per a educadors que, sota segell de “VINCLES”, s’han ofert des de can Tàpera, destaquen el tractament dels temes següents, relacionats tots ells amb els temes transversals més importants: equipaments d’educació ambiental, consum, alimentació, cultura de la pau, mobilitat sostenible, paisatge, integració i igualtat d’oportunitats.

A través de totes aquestes activitats ha estat possible superar la xifra dels 100.000 usuaris inscrits entre el 1994 i el 2001.

Tot aquest conjunt d’ofertes educatives s’agrupa sota el paraigua d’un Programa que els primers anys duia per títol *Programa “SA NOSTRA” amb la natura*. Avui, els seus continguts són més com-

respondre millor a les preocupacions de la societat civil.

Alguns dels noms de les iniciatives, relacionades per ordre aproximat d’aparició, ens poden donar una idea de la seva diversitat i del seu atractiu: “Compta amb el bosc, compte amb el foc”, “Quin temps fa?”, “Jornada agrícola”, “Els secrets del bosc”, “Un dia a la Trapa”, “Astrosplai”, “Què li feim, a la Terra?”, “Un viatge pel cicle de l’aigua”, “Viu el bosc”, “Entenquem el paisatge mediterrani”, “Biodiversitat. Les mil i una formes de la vida”, “Ni animal ni vegetal: el bolet”, “Etnobotànica a les Balears”, “Les formigues”, “Els boscos marins de Posidó”, “Lingüapax”, “Conèixer l’estat del món”, “Mobilitat sostenible, l’altra manera de moure’s”, “Els anys elèctrics. 100 anys d’elec-

plets i ha passat a dir-se *Programa d’activitats educatives “SA NOSTRA”*. El medi ambient segueix essent el referent central, però el lema actual “Per una cultura dels valors” marca unes fites encara més ambicioses: la cultura, la història, la identitat, la solidaritat, la diversitat,... La Fundació “SA NOSTRA”, recentment constituïda, ofereix a la comunitat educativa un paquet de recursos didàctics de qualitat que permet compartir amb alumnes i professors la reflexió i el debat sobre valors ètics fonamentals, amb l’objectiu de contribuir a la formació de ciutadans que aprenguin a valorar adequadament el patrimoni natural, cultural i humà de la societat on viuen i a actuar en conseqüència.

Programa d'activitats educatives "SA NOSTRA"

Curs 2001/2002

Per una cultura dels valors

Informació i inscripcions

Activitats / Exposicions

- * **Les praderies de posidònia, patrimoni de tots.**
Eivissa /Formentera, tel 971 39 06 74
- * **Mobilitat sostenible. L'altra manera de moure's**
Menorca, tel 971 35 07 62
Mallorca, tel 971 40 10 01
- * **Llengües, universos en perill**
Ciutadella, tel 971 48 06 86
Maó, tel 971 36 68 54
Pitiüses, tel 971 40 10 01
Mallorca, tel 971 40 10 01
- * **Retaule de sant Jordi de Pere Nisard**
- * **Els anys elèctrics. 100 anys d'electricitat a Mallorca**
- * **Etnobotànica a les Balears**
Mallorca, tel 971 40 10 01

Equipaments

- * **Escola del Medi can Tàpera i sa Canova**
tel 971 40 10 01
- * **Museu Balear de Ciències Naturals i Jardí Botànic de Sóller**
tel 971 63 40 64
- * **La Trapa**
tel 971 72 80 37
- * **Observatori Astronòmic de Mallorca**
tel 689 68 65 57 - 649 99 77 52

Activitats per treballar a l'escola
Illes Balears, tel 971 40 10 01

"SA
NOS
TRA"

Obra Social
i Cultural

Retaule de sant Jordi de Pere Nisard

Els anys elèctrics

Viret (Pitiüses i Formentera)

Salines d'Eivissa